

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Podręcznik dla Użytkowników. Komponent K 11.

Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających
Kariere Zawodową Młodzieży Szkolnej.

Autor:
dr hab. Iwona Niewiadomska, prof. KUL JP II

Recenzja:
dr hab. Grażyna Kwiatkowska, prof. UMCS
dr hab. Tadeusz Bąk, prof. UKSW

Opracowanie stylistyczne:
Magdalena Król

Projekt okładki:
Magdalena Król

ISBN: 978-83-64161-06-3

Lider projektu:
Fundacja Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie
„Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”

Partnerzy:
Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, Fundacja ADYS

Wydawca:

Drukarnia „ER-ART PLUS” Eliza Kwiatkowska-Dziewa
20-403 Lublin, ul. Radzikowska 27-29

Druk i oprawa:
Drukarnia „ER-ART PLUS”

Spis treści

- 1.:** Sposób wykorzystania Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej jako metody diagnozowania wspólnych czynników ochraniających młodzież przed wykluczeniem z powodu przejawiania ryzykownych zachowań seksualnych, zachowań agresywnych i/lub uzależnionych od multimedialnych | **7**
- 2.:** Teoretyczne podstawy kwestionariusza | **11**
- 3.:** Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej – twierdzenia konstytuujące metodę | **17**
- 4.:** Etapy konstrukcji kwestionariusza | **25**
- 5.:** Sposób obliczania wyników surowych | **39**
- 6.:** Normy dla młodzieży szkolnej | **43**
- 7.:** Interpretacja wyników uzyskanych w kwestionariuszu | **55**
- 8.:** Planowanie indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży przejawiającej ryzykowne zachowania seksualne na bazie specyficznych dla tej grupy czynników ochraniających | **61**
 - 8.1. Potrzeby zaspokajane przez preferowanie ryzykownych zachowań seksualnych | **63**
 - 8.2. Zaspokajanie potrzeb młodzieży poprzez zachowania konstruktywne stanowiące alternatywę ryzykownych zachowań seksualnych | **64**
 - 8.3. Wzmacnianie specyficznych zachowań konstruktywnych w planowaniu indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży przejawiającej ryzykowne zachowania seksualne | **65**
- 9.:** Planowanie indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży przejawiającej agresję na bazie specyficznych dla tej grupy czynników ochraniających | **67**
 - 9.1. Potrzeby zaspokajane przez preferowanie agresji | **69**
 - 9.2. Zaspokajanie potrzeb młodzieży poprzez zachowania konstruktywne stanowiące alternatywę przejawów agresji | **70**
 - 9.3. Wzmacnianie specyficznych zachowań konstruktywnych w planowaniu indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży przejawiającej agresję | **73**

- 10.:** Planowanie indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży uzależnionej od multimediów na bazie specyficznych dla tej grupy czynników ochraniających | **75**
- 10.1. Potrzeby zaspokajane przez nadużywanie multimediów | **77**
- 10.2. Zaspokajanie potrzeb młodzieży poprzez zachowania konstruktywne stanowiące alternatywę nadużywania multimediów | **78**
- 10.3. Wzmacnianie specyficznych zachowań konstruktywnych w planowaniu indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży uzależnionej od multimediów | **80**

1.: Sposób wykorzystania Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej jako metody diagnozowania wspólnych czynników ochraniających młodzież przed wykluczeniem z powodu przejawiania ryzykownych zachowań seksualnych, zachowań agresywnych i/ lub uzależnionych od multimediów

Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej został opracowany dla doradców zawodowych i specjalistów zajmujących się *coachingiem*, po to, aby na podstawie uzyskanych wyników fachowcy mogli opracować trafną diagnozę potencjału rozwojowego i na tej podstawie lepiej ukierunkować proces uruchamiania indywidualnych zasobów młodej osoby.

Należy podkreślić, że *Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej* jest w szczególności sposobem ukierunkowany na diagnozowanie wspólnych czynników ochraniających młodzież przed wykluczeniem społecznym z powodu przejawiania ryzykownych zachowań seksualnych, zachowań agresywnych i/lub nadużywania multimediów. Wymieniony powyżej argument uzasadnia stwierdzenie, że uwzględnienie czynników zawartych w kwestionariuszu jest szczególnie istotne w projektowaniu przyszłej kariery zawodowej młodzieży szczególnego ryzyka.

Dzięki zastosowaniu *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży* doradcy zawodowi i *coachowie* będą mogli trafniej oszacować między innymi takie wymiary w planowaniu kariery uczniów, jak:

- optymalizowanie działań ukierunkowanych na zwiększanie czynników ochraniających przed wykluczeniem społecznym w grupie młodzieży preferującej ryzykowne zachowania seksualne, zachowania agresywne i/lub nadużywanie multimediów
- pełniejsze wykorzystanie czynników ochraniających adolescentów przed marginalizacją
- wzmacnianie konstruktywnych sposobów radzenia sobie z trudnościami przez młode osoby zagrożone wykluczeniem
- zatrzymanie spirali strat u wychowanków w zasobach podmiotowych i instytucjonalnych
- uruchomienie spirali zysków u wychowanków w zasobach osobowościowych i społecznych
- planowanie skutecznej ochrony przed zachowaniami destrukcyjnymi w grupie nastolatków
- ukierunkowanie kariery zawodowej młodzieży na bazie konstruktywnych zachowań stanowiących alternatywę ryzykownych zachowań seksualnych (paragraf 8.), zachowań agresywnych (paragraf 9.), nadużywania multimediów (paragraf 10.).

2.: Teoretyczne podstawy kwestionariusza

W *Kwestionariuszu Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej* wyodrębniono 11 czynników ochraniających młode osoby przed wykluczeniem społecznym z powodu ryzykownych zachowań seksualnych, przejawiania agresji i/lub nadużywania multimediiów. Należą do nich takie wymiary funkcjonowania, jak:

1. Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii antyspołeczno-manipulacyjnych (niskie nasilenie)
2. Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii unikowych (niskie nasilenie)
3. Preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemyślanych (wysokie nasilenie)
4. Umiejętność nawiązywania głębokich kontaktów interpersonalnych (wysokie nasilenie)
5. Umiejętność rozwijania aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych (wysokie nasilenie)
6. Umiejętność rozwijania poczucia własnej skuteczności (wysokie nasilenie)
7. Odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności (niskie nasilenie)
8. Odczuwanie strat w formalnym (instytucjonalnym) wsparciu społecznym (niskie nasilenie)
9. Odczuwanie strat w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym (niskie nasilenie)
10. Odczuwanie zysków w poczuciu własnej skuteczności (wysokie nasilenie)
11. Odczuwanie zysków w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym (wysokie nasilenie).

Przedstawione powyżej czynniki ochraniające młodzież przed wykluczeniem społecznym można scharakteryzować w kilku kategoriach – m.in. nasilenia preferencji strategii zaradczych w sytuacjach trudnych, poczucia własnej skuteczności, rozwijania aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych, umiejętności nawiązywania głębokich kontaktów interpersonalnych oraz korzystnej dystrybucji zasobów. W dalszej części paragrafu zostanie przedstawiona krótka charakterystyka mechanizmów decydujących o tym, że zaprezentowane grupy czynników chronią młode osoby przed marginalizacją społeczną.

Wysoka preferencja konstruktywnych strategii zaradczych w sytuacjach problemowych i niska preferencja destrukcyjnych strategii zaradczych w sytuacjach trudnych jako czynniki chroniące młodzież przed wykluczeniem społecznym. Jeśli osoba spostrzega sytuację jako stresującą, wówczas zostaje uruchomiony proces adaptacyjny w postaci radzenia sobie. Jego przebieg zależy od szacowania przez młodego człowieka, co można zrobić, by sprostać wymaganiom zaistniałych okoliczności. Możliwości zaradcze są oceniane pod kątem dwóch podstawowych funkcji¹:

- ➔ zmiany sytuacji na lepszą (strategie ukierunkowane na problem),
- ➔ takiej samoregulacji emocjonalnej, aby nie doszło do załamania odporności psychicznej ani spo-

¹ R. Lazarus. *Paradygmat stresu i radzenia sobie*. „Nowiny Psychologiczne” 1986 nr 3-4 s. 2-39.

tecznego funkcjonowania (strategie zorientowane na emocje).

Sposoby zaradcze służące zmianie stanu rzeczy na korzystniejszy mogą przyjmować różnorodne formy – np. monitorowania stresu, strukturalizacji sytuacji czy poszukiwania społecznego wsparcia. Ich skuteczność wymaga jednak prawidłowego funkcjonowania systemu poznawczego, który służy realistycznemu spostrzeganiu stresorów i dostępnych zasobów zaradczych. Jeśli w wyniku takiej oceny jednostka dojdzie do wniosku, że nie potrafi rozwiązać zaistniałego problemu, to zaczyna inicjować emocjonalne strategie zaradcze (np. fizyczne usuwanie się z sytuacji, stosowanie mechanizmów obronnych, ignorowanie problemu)². Ryzyko zaburzeń w przystosowaniu występuje szczególnie wtedy, gdy funkcje zmiany stanu rzeczy i regulacji emocjonalnej wchodzi w konflikt – np. efekt samospokożenia uzyskany w wyniku używania substancji psychoaktywnych uniemożliwia podjęcie działań adaptacyjnych³.

Umiejętność nawiązywania głębokich kontaktów interpersonalnych jako czynnik chroniący młodzież przed wykluczeniem społecznym. Siła analizowanego czynnika wynika między innymi z zasady komplementarności, która została opracowana na gruncie teorii społecznego uczenia. Według tej zasady pośrednim celem każdego interpersonalnego posunięcia jest z jednej strony wzmacnianie relacji podtrzymujących pozytywny obraz siebie, a z drugiej – wykluczanie kontaktów, w których osoba jest negatywnie postrzegana. Jeżeli każda ze stron w procesie interpersonalnym skutecznie kontroluje zakres reakcji okazywanych przez drugą stronę, to dochodzi do wzajemnego zaspokojenia potrzeb odnoszących się do pozytywnej autoprezentacji. Zaś zachowania niekorzystne dla prezentacji „ja” wywołują uczucia negatywne w postaci zagrożenia lub napięcia psychicznego, co skutkuje wykluczeniem obciążającej relacji⁴. Selekcja kontaktów międzyludzkich wynika z tego, że reakcje środowiska na zachowania jednostki stanowią główne źródło jej obrazu siebie i samooceny. Pozytywne samowobrażenia odzwierciedlają zatem sposób spostrzegania jednostki przez otoczenie w ramach pogłębionych kontaktów interpersonalnych⁵.

Umiejętność rozwijania aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych jako czynnik chroniący młodzież przed wykluczeniem społecznym. Każde ludzkie doświadczenie obejmuje poznawczy kontakt ze sferą wartości. Motywacja związana z planowaniem osobistych celów polega na ich przyswajaniu, a następnie na realizacji w formie indywidualnych dążeń. W określonych sytuacjach jednostka uważa, że może osiągnąć zamierzony efekt w wyniku konkretnych starań. Jeśli wartość „przypuszczenia” jest wystarczająco silna, to zostaje podjęty zamiar realizacji określonych zachowań, dostosowanych do osiągnięcia celu w danych okolicznościach, zgodnie z subiektywną normą zachowań dostosowaną do kontekstu i posiadanych kompetencji⁶. Wymieniony mechanizm stanowi przesłankę do stwierdzenia, że motywacja działań osoby zdrowej psychicznie może być trafnie wyjaśniona w oparciu o funkcjonowanie standardów wewnętrznych⁷. Poprzez system wewnętrznych standardów należy rozumieć elementy struktur poznawczych, które stanowią względnie trwałą organizację przekonań dotyczących preferowanych wartości i sposobów postępowania⁸. Dzięki temu systemowi wybory dokonywane przez jednostkę są ukierunkowane na takie cele, które w jej subiektywnym odczuciu stanowią istotną wartość, a więc nadają sens po-

2 J. Brandstätter, G. Renner. *Tenacious goal pursuit and flexible goal adjustment: explication and age-related analysis of assimilative and accommodative strategies of coping*. „Psychology and Aging” 1990 t. 5 s. 58-67; C. Sheridan, S. Radmacher. *Psychologia zdrowia. Wyzwanie dla biomedycznego modelu zdrowia*. Warszawa IPZ, PTP 1998 s. 224-226.

3 I. Heszen-Niejodek. *Teoria stresu psychologicznego i radzenia sobie*. W: *Psychologia. Podręcznik akademicki. Jednostka w społeczeństwie i elementy psychologii stosowanej*. T. 3. Red. J. Strelau. Gdańsk GWP 2000 s. 477.

4 T. Millon, R. Davis, C. Millon, L. Escovar, S. Meagher. *Zaburzenia osobowości we współczesnym świecie*. Warszawa IPZ, PTP 2005 s. 56-59.

5 M. Argyle. *Psychologia stosunków międzyludzkich*. Warszawa Wyd. Nauk. PWN 2001 s. 221.

6 P. Oleś. *Kwestionariusz do badania kryzysu w wartościowaniu*. Warszawa PTP 1988 s. 4; B. Holyst. *System wartości a zdrowie psychiczne*. Warszawa UW 1990 s. 5.

7 N. Feather. *Values and Value Dilemmas in Relation to Judgments Concerning Outcomes of an Industrial Conflict*. „Personality and Social Psychology Bulletin” 2002 nr 4 s. 446-459.

8 E. Stępień. *System wartości a zachowanie aspołeczne młodzieży przestępczej i nieprzestępczej*. W: *Studia nad uwarunkowaniami i regulacją agresji interpersonalnej*. Red. A. Frączek. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź Ossolineum 1986 s. 287-288.

stępowaniu służącemu ich realizacji⁹.

Poczucie własnej skuteczności jako czynnik chroniący młodzież przed wykluczeniem społecznym. O podjęciu określonego działania, wysiłku wkładanym w jego wykonanie, wytrwałości, uczuciach towarzyszących czynnościom celowym, radzeniu sobie z przeszkodami oraz o mobilizowaniu zasobów wewnętrznych do sprostania wymaganiom sytuacyjnym w wysokim stopniu decydują przekonania dotyczące osobistej skuteczności. Tego rodzaju przekonania wynikają z mechanizmu polegającego na tym, że jednostka dokonuje wartościowania w zakresie możliwości wykonania różnego rodzaju zadań kończących się sukcesem w określonych okolicznościach¹⁰. Poczucie własnej skuteczności jest określane jako czynnik ochronny zasobów motywacyjnych w działaniach celowościowych, ponieważ służy temu, że człowiek uwalniania się od alternatywnych celów. Osoba dewaluje rezultaty alternatywne, których realizacja może zakończyć się porażką, a jednocześnie korzystniej wartościuje dążenia, w których może odnieść sukces¹¹. Dlatego człowiek charakteryzuje się tendencją do takiego określania dążeń życiowych, aby mieć możliwość osiągnięcia sukcesów za pomocą istniejących zasobów osobistych¹².

Korzystna dystrybucja zasobów jako czynniki chroniące młodzież przed wykluczeniem społecznym. Charakterystyka czynników ochraniających młodzież przed wykluczeniem społecznym polegających na korzystnej dystrybucji zasobów. Powodzenie procesu przystosowawczego młodych osób w szczególny sposób zależy od zasobów korzystnej dystrybucji zasobów osobistych i zasobów stanu¹³. Dynamika zachowywania zasobów odbywa się według dwóch podstawowych zasad.

➤ **Zasada 1.: Utrata zasobów ma niewspółmiernie większe znaczenie niż zysk¹⁴.**

Wynikiem przedstawionej zasady jest to, że motywacja do zabezpieczenia się przed stratami jest znacznie większa niż motywacja do osiągnięcia zysków. W związku z tym osoba podejmuje różnego rodzaju strategie po to, aby zabezpieczyć się przed utratą posiadanego kapitału przystosowawczego. Osiągane zyski spełniają dwa rodzaje funkcji – pierwotną i wtórną. Pierwsza z nich polega na tym, że po doświadczeniu straty człowiek inicjuje cykl zysków w celu zrównoważenia poniesionych szkód. Natomiast funkcja wtórna jest związana z tym, że jednostka ludzka zwraca szczególną uwagę na osiągnięte profity w sytuacji spostrzegania strat, co służy redukcji napięcia psychicznego i łagodzeniu reakcji na doświadczany stres.

➤ **Zasada 2.: Człowiek inwestuje zasoby po to, aby¹⁵: a) zapobiegać ich utracie, b) rekompensować doznane już straty i/lub c) uzyskiwać nowe zasoby.**

Na podstawie przedstawionej zasady można stwierdzić, że osoba jest w stanie zainwestować nieproporcjonalnie dużo po to, aby skompensować ewentualną utratę cenionych dóbr. Ukazany mechanizm konstytuuje więc motywację do tworzenia rezerw kapitałowych.

Z przedstawionych powyżej prawidłowości wynika kilka ważnych wniosków. Implikacja pierwsza polega na tym, że jednostki dysponujące większymi zasobami są mniej narażone na ich utratę i mają więk-

9 C. Matusiewicz. *Psychologia wartości*. Warszawa PWN 1975 s. 9; E. Bieliński. *Młodociani przestępcy, ich wartości i orientacja wartościująca*. Bydgoszcz BTN 1991 s. 5-13; S. Schwartz. *Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries*. „Advances in Experimental Social Psychology” 1992 t. 25 s. 1-66.

10 R. Schwarzer. *Poczucie własnej skuteczności w podejmowaniu i kontynuacji zachowań zdrowotnych. Dotychczasowe podejścia teoretyczne i nowy model*. W: *Psychologia Zdrowia*. Red. I. Heszen-Niejodek, H. Sęk. Warszawa Wyd. Nauk. PWN 1997 s. 178; Sęk H. *Kierunki behawioralne i podejście poznawcze w psychologii klinicznej*. H. Sęk. *Kierunki behawioralne i podejście poznawcze w psychologii klinicznej*. W: *Psychologia kliniczna*. Red. H. Sęk. T. 1. Warszawa Wyd. Nauk. PWN 2006 s. 110-111.

11 C. Wrosch, J. Heckhausen. *Control processes before and after passing a developmental deadline: Activation and deactivation of intimate relationship goals*. „Journal of Personality and Social Psychology” 1999 t. 77 s. 415-427.

12 A. Elliot, J. Faler, H. McGregor, K. Campbell, C. Sedikides, J. Harackiewicz. *Competence Valuation as a Strategic Intrinsic Motivation Process*. „Personality and Social Psychology Bulletin” 2000 nr 7 s. 789-791.

13 Tamże s. 112.

14 Tamże s. 78.

15 Tamże s. 90.

sze możliwości powiększania zysków¹⁶. Ponadto, ludzie dysponujący dużym potencjałem adaptacyjnym mogą stosować różne strategie zabezpieczania się przed stratami. Do sposobów zabezpieczających przed deficytami przystosowawczymi należy przede wszystkim¹⁷: a) inwestowanie cenionych dóbr, b) kontrolowanie poniesionych szkód, c) zachowywanie rezerw, c) wykorzystywanie zewnętrznych źródeł kapitałowych w celu uzupełniania lub zastępowania zasobów, d) odbudowywanie utraconego potencjału poprzez inicjowanie ciągu zysków.

Implikacja druga polega na tym, że strata początkowa u osób z niewielkim potencjałem adaptacyjnym przyczynia się do cyklu strat, natomiast zysk początkowy u jednostek z dużym kapitałem przystosowawczym pociąga za sobą dalsze profity. Przedstawiona tendencja prowadzi więc do wniosku, że posiadanie większych rezerw kapitałowych decyduje o¹⁸: a) niewielkich ubytkach w istniejącym potencjale adaptacyjnym w sytuacji przeżywania porażek, b) mniej bolesnych konsekwencjach ponoszonych strat, c) inwestowaniu nadwyżek poprzez inicjowanie zachowań służących zwiększaniu kapitału, d) podejmowaniu ryzyka ewentualnych strat w sytuacji inwestowania posiadanych zasobów.

Implikacja trzecia jest związana z twierdzeniem, że jednostki, którym brakuje zasobów adaptacyjnych są skłonne do przyjmowania defensywnej postawy¹⁹. Zachowanie tego rodzaju wynika zarówno z konieczności zachowania minimalnych rezerw po to, aby wykorzystać posiadane zasoby do przetrwania w przyszłych sytuacjach trudnych, jak również z powodu dotkliwego odczuwania strat. Należy podkreślić to, że człowiek dysponujący skrajnie małym kapitałem przystosowawczym bardzo silnie odczuwa stres i negatywne reakcje emocjonalne w sytuacji ponoszenia początkowej straty. Dodatkowo, mechanizm gwałtownej spirali dalszych deficytów, zwiększa już istniejące napięcie psychiczne i nasila negatywne emocje. W konsekwencji konieczność zwalczania negatywnych stanów psychicznych prowadzi do uszczuplenia istniejących rezerw adaptacyjnych. Trzeba również zauważyć, że szczególnie wysoki poziom stresu jest indukowany w okolicznościach, w których występuje z jednej strony duże wydatkowanie zasobów, zaś z drugiej – niewielka możliwość uzyskania zysku. Doświadczenie tego rodzaju sytuacji często prowadzi do tego, że osoba²⁰: a) zaczyna częściej przejawiać zachowania dewiacyjne, b) zyskuje świadomość niekorzystnej sytuacji własnej, c) traci poczucie kontroli nad własnym losem.

3.: Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej – twierdzenia konstytuujące metodę

¹⁶ Tamże s. 97.

¹⁷ Tamże s. 192.

¹⁸ Tamże s. 98-99.

¹⁹ Tamże s. 100.

²⁰ Tamże s. 193.

➤ Część I.

Pomyśl o najbardziej stresującym wydarzeniu, które ostatnio miało miejsce w Twoim życiu. Odnieś poniższe zdania do stresującego wydarzenia, o którym pomyślałeś. Do jakiego stopnia każde stwierdzenie odzwierciedla Twoje reakcje?

- 1 – wcale tak nie robiłem/am
- 2 – bardzo rzadko tak robiłem/am
- 3 – czasami tak robiłem/am
- 4 – często tak robiłem/am
- 5 – bardzo często tak robiłem

1.	Nie poddawałem się nawet w najgorszej sytuacji, bo często można ją, zmienić o 180 stopni	1	2	3	4	5
2.	Działalem, ale nie zużyłem wszystkich swoich zasobów, dopóki nie nabrałem całkowitej pewności, na czym stoję	1	2	3	4	5
3.	Dałem za wygraną i unikałem kontaktu, dopóki sprawa nie przyschła.	1	2	3	4	5
4.	Dbałem o własny interes, nawet jeśli musiałem iść po trupach	1	2	3	4	5
5.	Wycofałem się i poczekałem, aż ucichnie najgorsza burza	1	2	3	4	5
6.	Wstrzymałem się z podejmowaniem działania, bo lepiej poczekać, aż sytuacja się ustabilizuje	1	2	3	4	5
7.	Starłem się ze wszystkich sił zadowolić innych, bo to naprawdę poprawia sytuację	1	2	3	4	5
8.	Sprawy nie szły ku gorszemu, więc po prostu unikałem problemu	1	2	3	4	5
9.	Z miejsca zapewniłem sobie dominację	1	2	3	4	5
10.	Nie miałem wyjścia i musiałem odrobinę pomanipulować i pokłuczyć	1	2	3	4	5
11.	Czym prędzej postarałem się zdobyć przewagę nad innymi	1	2	3	4	5
12.	Rozłożyłem problem na części i zająłem się każdą z nich po kolei	1	2	3	4	5
13.	Najpierw postarałem się ochłonąć, a dopiero potem zabrałem się do rozwiązywania problemu	1	2	3	4	5
14.	Starłem się znajdować cudze słabości i je wykorzystywałem.	1	2	3	4	5
15.	Byłem twardy i nie dałem się	1	2	3	4	5

➤ Część II.

Poniżej znajdują się określenia, które dotyczą różnych aspektów Twojego życia. Zakreśl kółkiem cyfry, które odzwierciedlają Twój stosunek do zaprezentowanych zachowań. Zaznacz swoją odpowiedź poprzez otoczenie kółkiem właściwej cyfry:

- 0 – całkowicie bez znaczenia
- 1 – ma małe znaczenie
- 2 – ma średnie znaczenie
- 3 – ma duże znaczenie
- 4 – ma bardzo duże znaczenie

1.	Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z moimi przyjaciółmi	0	1	2	3	4
2.	Wyznaczanie i osiąganie ambitnych celów	0	1	2	3	4
3.	Pogłębianie wiary religijnej	0	1	2	3	4
4.	Przestrzeganie zasad moralnych	0	1	2	3	4
5.	Poszukiwanie prawdziwej miłości	0	1	2	3	4
6.	Realizowanie życiowych pasji i zainteresowań	0	1	2	3	4
7.	Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami mojej rodziny	0	1	2	3	4
8.	Pomoc innym ludziom	0	1	2	3	4

➤ Część III.

Proszę abyś potraktował różne aspekty Twojego życia jako Twoje „zasoby”. Proszę ocenić stopień straty swoich zasobów w ostatnim roku. Zaznacz swoją odpowiedź poprzez otoczenie kółkiem na arkuszu właściwej cyfry oznaczającej stratę określonego zasobu:

- 0 – nic
- 1 – mało
- 2 – średnio
- 3 – dużo
- 4 – bardzo dużo

Sposób oceny zilustrowany został na poniższym przykładzie:

Zasób: **Czas wolny**

Stopień utraty zasobu: **dużo** za pomocą **cyfry 3** [komentarz: w ciągu ostatniego roku straciłem dużo wolnego czasu, gdyż podjąłem pracę w szkole językowej]

Ile utraciłeś, ile ci ubyło (zmałało)	nic	mało	średnio	dużo	bardzo dużo
1. Poczucie, że wiedzie mi się	0	1	2	3	4
2. Poczucie, że jestem wartościowy dla innych	0	1	2	3	4
3. Stabilność rodzinna	0	1	2	3	4
4. Bliskość z jedną lub wieloma osobami z mojej rodziny	0	1	2	3	4
5. Poczucie, że realizuję moje cele	0	1	2	3	4
6. Dzielenie czasu z tymi, których kocham.	0	1	2	3	4
7. Mieszkanie, które odpowiada moim potrzebom	0	1	2	3	4
8. Wsparcie ze strony nauczycieli, wychowawców	0	1	2	3	4
9. Poczucie własnej wartości	0	1	2	3	4
10. Poczucie, że moje życie ma sens/ cel	0	1	2	3	4
11. Zaangażowanie w kościele, wspólnocie religijnej itp.	0	1	2	3	4
12. Lojalność przyjaciół	0	1	2	3	4
13. Przynależność do organizacji, w których mogę dzielić z innymi moje zainteresowania	0	1	2	3	4

➤ Część IV.

Proszę abyś potraktował różne aspekty Twojego życia jako Twoje „zasoby”. Proszę ocenić stopień pozyskania swoich zasobów w ostatnim roku. Zaznacz swoją odpowiedź poprzez otoczenie kółkiem na arkuszu właściwej cyfry oznaczającej pozyskanie określonego zasobu:

- 0 – nic
- 1 – mało
- 2 – średnio
- 3 – dużo
- 4 – bardzo dużo

Sposób oceny zilustrowany został na poniższym przykładzie. Zasób: **Czas wolny**

Stopień zysku zasobu: **mało** za pomocą **cyfry 1** [komentarz: w ciągu ostatniego roku zyskałem około 30 minut dziennie, gdyż w domu rodzice kupili zmywarkę i nie muszę już ręcznie zmywać]

Ile zyskałeś, ile ci przybyło (doszło, wzrosło)	nic	mało	średnio	dużo	bardzo dużo
1. Poczucie, że wiedzie mi się	0	1	2	3	4
2. Poczucie, że jestem wartościowy dla innych	0	1	2	3	4
3. Poczucie dumy z siebie	0	1	2	3	4
4. Bliskość z jedną lub wieloma osobami z mojej rodziny	0	1	2	3	4
5. Dzielenie czasu z tymi, których kocham	0	1	2	3	4
6. Poczucie, że moje przyszłe powodzenie zależy ode mnie	0	1	2	3	4

4.: Etapy konstrukcji kwestionariusza

Kwestionariusz Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej. Przygotowano w oparciu o wyniki badań uzyskane w pakiecie badawczym dla 967 odbiorców (młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu ryzykownych zachowań seksualnych, zachowań agresywnych i/lub uzależnienia od multimediiów).

Narzędzie badawcze przygotowano w następujących krokach:

1. Wyznaczenie ogólnego wskaźnika zachowań wykluczających społecznie
2. Wyznaczenie grup skrajnych na podstawie ogólnego wskaźnika zachowań wykluczających społecznie
3. Porównanie grup skrajnych pod kątem sposobu udzielania odpowiedzi na poszczególne twierdzenia w zmiennych stanowiących czynniki ochraniające młodzież przed wykluczeniem społecznym
4. Przeprowadzenie analizy czynnikowej na pozycjach różnicujących osoby o niskim i wysokim nasileniu wskaźnika zachowań wykluczających społecznie
5. Przeprowadzenie korelacji pomiędzy wymiarami wyodrębnionymi w metodzie a ogólnym wskaźnikiem zachowań wykluczających i wskaźnikami świadczącymi o ryzykownych zachowaniach seksualnych, zachowaniach agresywnych i uzależnieniu od multimediiów
6. Nazwanie czynników wchodzących w skład ostatecznej wersji metody.

Ad 1. Wyznaczenie ogólnego wskaźnika zachowań wykluczających społecznie

Tabela 1. Wyznaczenie korelacji pomiędzy poszczególnymi rodzajami zachowań doprowadzających młodzież do wykluczenia społecznego

	Nasilenie zachowań agresywnych WO		Uzależnienie od multimediiów SUMA		Ryzykowane zachowania seksualne SUMA	
	r	p	r	p	r	p
Nasilenie zachowań agresywnych WO	1		,451(**)	0,001	,488(**)	0,001
Uzależnienie od multimediiów SUMA	,451(**)	0,001	1		,526(**)	0,001
Ryzykowane zachowania seksualne SUMA	,488(**)	0,001	,526(*)	0,001	1	

Na pierwszym etapie przeprowadzono również analizę czynnikową na trzech globalnych wskaźnikach zachowań doprowadzających do wykluczenia społecznego z powodu nasilenia agresji, uzależnienia od multimediiów, ryzykownych zachowań seksualnych. Uzyskany rezultat zapisano jako jeden wynik regresyjny: ogólny wskaźnik zachowań wykluczających społecznie.

Ad 2. Wyznaczenie grup skrajnych na podstawie ogólnego wskaźnika zachowań wykluczających społecznie

Dla sprawdzenia, które pozycje w wyjściowej wersji kwestionariusza najlepiej diagnozują zachowania dewiacyjne wyznaczono grupy o niskim i wysokim wskaźniku zachowań wykluczających społecznie – po 27% z całej populacji badanych odbiorców.

Tabela 2. Liczebności skrajnych grup ze względu na nasilenie zachowań dewiacyjnych doprowadzających do wykluczenia społecznego

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Niskie nasilenie zachowań dewiacyjnych	235	24,3	50,0	50,0
	Wysokie nasilenie zachowań dewiacyjnych	235	24,3	50,0	100,0
	Ogółem	470	48,6	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	497	51,4		
Ogółem		967	100,0		

Tabela 3. Charakterystyka skrajnych grup wyodrębnionych ze względu na nasilenie zachowań dewiacyjnych doprowadzających do wykluczenia społecznego

Grupy	N	Minimum	Maksimum	Średnia	Odchylenie standardowe
Niskie nasilenie zachowań dewiacyjnych	235	-1,44	-,71	-,99	,17
Wysokie nasilenie zachowań dewiacyjnych	235	,45	3,93	1,34	,77

Ad 3. Porównanie grup skrajnych pod kątem sposobu udzielania odpowiedzi na poszczególne twierdzenia w zmiennych stanowiących czynniki ochraniające młodzież przed wykluczeniem społecznym w pierwotnej wersji kwestionariusza

Tabela 4. Porównanie grup skrajnych ze względu na nasilenie występowania zachowań doprowadzających do wykluczenia społecznego ze względu na wyniki uzyskane w twierdzeniach pierwotnej wersji Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej

Pierwotne twierdzenia zawarte w kwestionariuszu	Grupa z niskim wskaźnikiem zachowań wykluczających		Grupa z wysokim wskaźnikiem zachowań wykluczających		t	P
	M	SD	M	SD		
zysk w zasobie 1	2,31	,896	2,22	1,106	1,013	,312
zysk w zasobie 2	2,61	,877	2,42	1,167	2,001	,046
zysk w zasobie 3	2,80	1,188	2,64	1,295	1,421	,156
zysk w zasobie 4	2,23	1,084	2,54	1,208	-2,865	,004
zysk w zasobie 5	2,86	1,163	2,61	1,294	2,162	,031

Pierwotne twierdzenia zawarte w kwestionariuszu	Grupa z niskim wskaźnikiem zachowań wykluczających		Grupa z wysokim wskaźnikiem zachowań wykluczających		t	P
	M	SD	M	SD		
zysk w zasobie 6	2,43	1,090	2,34	1,220	,787	,432
zysk w zasobie 7	2,82	1,126	2,74	1,302	,712	,477
zysk w zasobie 8	2,97	,928	2,76	1,256	2,044	,042
zysk w zasobie 9	2,36	1,145	2,32	1,272	,411	,681
zysk w zasobie 10	2,49	1,193	2,52	1,310	-,280	,780
zysk w zasobie 11	2,65	1,237	2,61	1,312	,321	,749
zysk w zasobie 12	2,57	1,021	2,55	1,234	,201	,841
zysk w zasobie 13	2,54	,974	2,60	1,202	-,639	,523
zysk w zasobie 14	2,06	1,223	1,76	1,354	2,451	,015
zysk w zasobie 15	2,55	1,108	2,62	1,227	-,694	,488
zysk w zasobie 16	2,30	1,085	2,41	1,253	-,981	,327
zysk w zasobie 17	2,76	,962	2,53	1,200	2,264	,024
zysk w zasobie 18	2,67	1,116	2,50	1,312	1,475	,141
zysk w zasobie 19	2,04	1,229	2,25	1,253	-1,822	,069
zysk w zasobie 20	1,67	1,307	1,48	1,449	1,480	,139
zysk w zasobie 21	2,79	1,067	2,61	1,248	1,693	,091
zysk w zasobie 22	1,75	1,449	2,08	1,469	-2,429	,016
strata w zasobie 1	1,21	1,151	1,55	1,247	-3,037	,003
strata w zasobie 2	1,08	1,093	1,66	1,312	-5,061	,000
strata w zasobie 3	1,02	1,242	1,69	1,434	-5,316	,000
strata w zasobie 4	1,14	1,145	1,73	1,399	-4,945	,000
strata w zasobie 5	,99	1,226	1,81	1,486	-6,458	,000
strata w zasobie 6	1,22	1,266	1,62	1,274	-3,352	,001
strata w zasobie 7	1,10	1,301	1,62	1,406	-4,139	,000
strata w zasobie 8	1,13	1,284	1,60	1,404	-3,750	,000
strata w zasobie 9	1,11	1,178	1,54	1,389	-3,576	,000
strata w zasobie 10	1,00	1,199	1,62	1,469	-4,906	,000
strata w zasobie 11	,90	1,210	1,66	1,447	-6,117	,000
strata w zasobie 12	1,05	1,182	1,72	1,437	-5,413	,000
strata w zasobie 13	1,11	1,186	1,66	1,372	-4,518	,000
strata w zasobie 14	1,20	1,332	1,70	1,416	-3,836	,000

Pierwotne twierdzenia zawarte w kwestionariuszu	Grupa z niskim wskaźnikiem zachowań wykluczających		Grupa z wysokim wskaźnikiem zachowań wykluczających		t	P
	M	SD	M	SD		
strata w zasobie 15	1,07	1,206	1,63	1,424	-4,465	,000
strata w zasobie 16	1,02	1,154	1,67	1,371	-5,451	,000
strata w zasobie 17	1,01	1,198	1,60	1,380	-4,837	,000
strata w zasobie 18	,98	1,249	1,70	1,450	-5,668	,000
strata w zasobie 19	1,02	1,160	1,64	1,305	-5,303	,000
strata w zasobie 20	1,08	1,313	1,65	1,516	-4,328	,000
strata w zasobie 21	1,02	1,250	1,54	1,416	-4,131	,000
strata w zasobie 22	,93	1,235	1,48	1,398	-4,346	,000
zachowanie konstruktywne 1	3,32	,936	2,96	1,205	3,610	,000
zachowanie konstruktywne 2	2,91	,919	2,99	1,106	-,908	,365
zachowanie konstruktywne 3	2,98	,850	2,32	1,156	7,013	,000
zachowanie konstruktywne 4	2,40	1,122	2,51	1,278	-,941	,347
zachowanie konstruktywne 5	3,00	,940	2,65	1,139	3,573	,000
zachowanie konstruktywne 6	2,87	1,004	2,81	1,248	,487	,627
zachowanie konstruktywne 7	2,20	1,235	1,73	1,455	3,695	,000
zachowanie konstruktywne 8	3,04	,936	2,49	1,163	5,641	,000
zachowanie konstruktywne 9	3,12	1,066	2,87	1,257	2,313	,021
zachowanie konstruktywne 10	3,27	,846	2,95	1,025	3,603	,000
zachowanie konstruktywne 11	2,89	1,038	2,81	1,136	,783	,434
zachowanie konstruktywne 12	2,41	1,219	2,18	1,329	1,889	,060
zachowanie konstruktywne 13	2,21	1,069	2,01	1,290	1,759	,079
zachowanie konstruktywne 14	3,18	,828	3,00	1,062	2,083	,038
zachowanie konstruktywne 15	3,35	,918	2,79	1,111	5,844	,000
zachowanie konstruktywne 16	3,21	,854	2,72	1,150	5,230	,000
strategia zaradcza 1	3,24	1,258	3,48	1,334	-1,997	,046
strategia zaradcza 2	2,24	1,220	3,27	1,243	-9,083	,000
strategia zaradcza 3	2,81	1,092	3,36	1,157	-5,237	,000
strategia zaradcza 4	1,54	,830	3,19	1,369	-15,744	,000
strategia zaradcza 5	3,12	1,329	3,11	1,331	,039	,969
strategia zaradcza 6	2,40	1,064	3,32	1,197	-8,709	,000
strategia zaradcza 7	2,95	1,116	3,06	1,247	-,982	,327

Pierwotne twierdzenia zawarte w kwestionariuszu	Grupa z niskim wskaźnikiem zachowań wykluczających		Grupa z wysokim wskaźnikiem zachowań wykluczających		t	P
	M	SD	M	SD		
strategia zaradcza 8	2,88	1,165	3,14	1,126	-2,519	,012
strategia zaradcza 9	1,98	1,099	2,75	1,282	-6,902	,000
strategia zaradcza 10	1,85	1,115	3,15	1,232	-11,945	,000
strategia zaradcza 11	1,82	1,037	2,93	1,301	-10,099	,000
strategia zaradcza 12	2,08	1,081	2,93	1,352	-7,383	,000
strategia zaradcza 13	3,12	1,148	3,28	1,206	-1,485	,138
strategia zaradcza 14	2,90	1,217	3,00	1,080	-,933	,351
strategia zaradcza 15	2,65	1,085	2,86	1,154	-2,063	,040
strategia zaradcza 16	2,81	1,242	3,03	1,265	-1,814	,070
strategia zaradcza 17	2,90	1,198	3,13	1,162	-2,022	,044
strategia zaradcza 18	2,50	1,163	3,21	1,231	-6,320	,000
strategia zaradcza 19	2,07	1,024	3,04	1,157	-9,480	,000
strategia zaradcza 20	2,17	1,128	3,03	1,192	-7,957	,000
strategia zaradcza 21	2,19	1,151	3,23	1,171	-9,504	,000
strategia zaradcza 22	2,55	1,156	3,07	1,173	-4,788	,000
strategia zaradcza 23	1,97	1,052	3,23	1,192	-12,049	,000
strategia zaradcza 24	1,78	,973	3,29	1,174	-15,030	,000
strategia zaradcza 25	1,69	,924	3,25	1,188	-15,593	,000
strategia zaradcza 26	2,37	1,134	3,04	1,211	-6,118	,000
strategia zaradcza 27	2,36	1,029	3,08	1,211	-6,862	,000
strategia zaradcza 28	2,48	1,148	3,30	1,170	-7,519	,000
strategia zaradcza 29	3,05	1,268	2,79	1,197	2,231	,026
strategia zaradcza 30	1,77	1,065	3,27	1,207	-14,112	,000
strategia zaradcza 31	2,65	1,165	3,45	1,210	-7,226	,000
strategia zaradcza 32	2,98	1,235	3,13	1,206	-1,347	,179
strategia zaradcza 33	2,03	1,054	3,04	1,227	-9,507	,000
strategia zaradcza 34	2,48	1,160	3,24	1,252	-6,730	,000
strategia zaradcza 35	3,12	1,269	3,61	1,232	-4,220	,000
strategia zaradcza 36	2,90	1,330	2,92	1,383	-,143	,886
strategia zaradcza 37	3,13	1,160	3,28	1,144	-1,351	,177

Ad 4. Przeprowadzenie analizy czynnikowej na pozycjach różnicujących osoby o niskim i wysokim nasileniu wskaźnika zachowań wykluczających społecznie

Analizę czynnikową przeprowadzono metodą wyodrębniania czynników – głównych składowych (zastosowano metodę rotacji – Oblimin z normalizacją Kaisera). Analizę czynnikową przeprowadzono oddzielnie dla każdego wymiaru czynników ochraniających młodzież przed wykluczeniem społecznym: 1) preferowania strategii zaradczych w sytuacjach trudnych, 2) preferowania zachowań konstruktywnych, 3) odczuwanych strat w zasobach, 4) doświadczanych zysków w zasobach. Na tej podstawie wybrano najwartościowsze twierdzenia. Kierowano się tutaj głównie kryterium statystycznym, ale uwzględniano również kryterium psychologiczne (spójność wyodrębnionych wymiarów)

W strategiach radzenia sobie w sytuacjach trudnych wyodrębniono trzy wymiary. Do każdego z nich dobrano po pięć pozycji z najsilniejszymi ładunkami, co ilustruje tabela poniżej.

Tabela 5. Ładunki czynnikowe twierdzeń wchodzących w skład czynników tworzących wymiary kwestionariusza: radzenie sobie w sytuacjach trudnych

Treść twierdzenia wchodzącego w skład czynnika I:	Numer twierdzenia:	Składowa		
		1	2	3
Czym prędzej postarałem się zdobyć przewagę nad innymi	strategia zaradcza 25	,831		
Nie miałem wyjścia i musiałem odrobinę pomanipulować i pokłuczyć	strategia zaradcza 24	,794		
Starłem się znajdować cudze słabości i je wykorzystywałem.	strategia zaradcza 30	,756		
Dbalem o własny interes, nawet jeśli musiałem iść po trupach	strategia zaradcza 10	,749		
Z miejsca zapewniłem sobie dominację	strategia zaradcza 23	,720		
Treść twierdzenia wchodzącego w skład czynnika II:	Numer twierdzenia:	Składowa		
		1	2	3
Wycofałem się i poczekałem, aż ucichnie najgorsza burza	strategia zaradcza 12		,753	
Wstrzymałem się z podejmowaniem działania, bo lepiej poczekać, aż sytuacja się ustabilizuje	strategia zaradcza 15		,686	
Dałem za wygraną i unikałem kontaktu, dopóki sprawa nie przyschła.	strategia zaradcza 9		,672	
Sprawy nie szły ku gorszemu, więc po prostu unikałem problemu	strategia zaradcza 20		,548	
Starłem się ze wszystkich sił zadowolić innych, bo to naprawdę poprawia sytuację	strategia zaradcza 18		,548	
Treść twierdzenia wchodzącego w skład czynnika III:	Numer twierdzenia:	Składowa		
		1	2	3
Najpierw postarałem się ochłoniąć, a dopiero potem zabrałem się do rozwiązywania problemu	strategia zaradcza 29			,632
Nie poddawałem się nawet w najgorszej sytuacji, bo często można ją, zmienić o 180 stopni	strategia zaradcza 1			,573

Treść twierdzenia wchodzącego w skład czynnika I:	Numer twierdzenia:	Składowa		
		1	2	3
Rozłożyłem problem na części i zająłem się każdą z nich po kolei	strategia zaradcza 26			,517
Byłem twardy i nie dałem się	strategia zaradcza 35			,513
Działalem, ale nie zużyłem wszystkich swoich zasobów, dopóki nie nabrałem całkowitej pewności, na czym stoję	strategia zaradcza 8			,476

Metoda wyodrębniania czynników - Głównych składowych.

Metoda rotacji - Oblimin z normalizacją Kaisera.

a Rotacja osiągnęła zbieżność w 17 iteracjach.

W obszarze zachowań konstruktywnych wyodrębniono trzy wymiary. W tabeli 6. zaprezentowano ładunki czynnikowe twierdzeń wchodzących w skład czynników tworzących wymiary kwestionariusza: preferowanie zachowań konstruktywnych.

Tabela 6. Ładunki czynnikowe twierdzeń wchodzących w skład czynników tworzących wymiary kwestionariusza: preferowanie zachowań konstruktywnych

Treść twierdzenia wchodzącego w skład czynnika I:	Numer twierdzenia:	Składowa		
		1	2	3
Poszukiwanie prawdziwej miłości	zachowanie konstruktywne 9	,738		
Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z moimi przyjaciółmi	zachowanie konstruktywne 1	,708		
Pomoc innym ludziom	zachowanie konstruktywne 16	,665		
Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami mojej rodziny	zachowanie konstruktywne 15	,615		
Treść twierdzenia wchodzącego w skład czynnika II:	Numer twierdzenia:	Składowa		
		1	2	3
Pogłębianie wiary religijnej	zachowanie konstruktywne 7		,862	
Przestrzeganie zasad moralnych	zachowanie konstruktywne 8		,458	
Treść twierdzenia wchodzącego w skład czynnika III:	Numer twierdzenia:	Składowa		
		1	2	3
Wyznaczanie i osiąganie ambitnych celów	zachowanie konstruktywne 5			,915
Realizowanie życiowych pasji i zainteresowań	zachowanie konstruktywne 10			,664

Metoda wyodrębniania czynników - Głównych składowych.

Metoda rotacji - Oblimin z normalizacją Kaisera.

a Rotacja osiągnęła zbieżność w 8 iteracjach.

W twierdzeniach mierzących stratę zasobów wyodrębniono również trzy czynniki. W tabeli 7. Wskazuje na ładunki czynnikowe twierdzeń wchodzących w skład czynników tworzących wymiary kwestionariusza: straty w zasobach.

Tabela 7. Ładunki czynnikowe twierdzeń wchodzących w skład czynników tworzących wymiary kwestionariusza: straty w zasobach

Treść twierdzenia wchodzącego skład czynnika I:	Numer twierdzenia:	Składowa		
		1	2	3
Poczucie, że wiedzie mi się	strata zasobu 1	,929		
Poczucie własnej wartości	strata zasobu 1 5	,871		
Poczucie, że realizuję moje cele	strata zasobu 6	,806		
Poczucie, że moje życie ma sens/ cel	strata zasobu 18	,804		
Poczucie, że jestem wartościowy dla innych	strata zasobu 2	,785		
Treść twierdzenia wchodzącego w skład czynnika II:	Numer twierdzenia:	Składowa		
		1	2	3
Zaangażowanie w kościele, wspólnocie religijnej itp.	strata zasobu 20		,880	
Wsparcie ze strony nauczycieli, wychowawców	strata zasobu 14		,701	
Przynależność do organizacji, w których mogę dzielić z innymi moje zainteresowania	strata zasobu 22		,676	
Treść twierdzenia wchodzącego w skład czynnika III:	Numer twierdzenia:	Składowa		
		1	2	3
Lojalność przyjaciół	strata zasobu 21			-,856
Bliskość z jedną lub wieloma osobami z mojej rodziny	strata zasobu 5			-,851
Stabilność rodzinna	strata zasobu 3			-,821
Mieszkanie, które odpowiada moim potrzebom	strata zasobu 11			-,811
Dzielenie czasu z tymi, których kocham.	strata zasobu 7			-,662

Metoda wyodrębniania czynników - Głównych składowych.

Metoda rotacji - Oblimin z normalizacją Kaisera.

a Rotacja osiągnęła zbieżność w 12 iteracjach.

W twierdzeniach odnoszących się do zysków w zasobach zostały wyodrębnione dwa czynniki. Tabela 8. ilustruje statystyki rzetelności dla pierwszego wymiaru zysków w zasobach.

Tabela 8. Statystyki pozycji poszczególnych twierdzeń dla I wymiaru zysków w zasobach

Twierdzenia konstytuujące wymiar I zysków w zasobach	Średnia skali po usunięciu pozycji	Wariancja skali po usunięciu pozycji	Korelacja pozycji Ogółem	Alfa Cronbacha po usunięciu pozycji
Poczucie, że wiedzie mi się	15,07	20,262	,380	,733
Poczucie dumy z siebie	14,16	20,012	,538	,698
Poczucie, że jestem wartościowy dla innych	14,33	20,138	,554	,697
Poczucie, że moje przyszłe powodzenie zależy ode mnie	15,05	19,187	,387	,738

Korelacje poszczególnych pozycji z wymiarem I pozyskiwania zasobów wahają się między 0,554 (dla zysku w zasobie polegającego na poczuciu tego, że jestem wartościowy dla innych) a 0,380 (dla zysku w zasobie związanym z poczuciem, że mi się wiedzie).

Statystyki rzetelności dla drugiego wymiaru zysków w zasobach zostały przedstawione w tabeli 9.

Tabela 9. Statystyki pozycji poszczególnych twierdzeń dla II wymiaru zysków w zasobach

Twierdzenia konstytuujące II wymiar zysków w zasobach	Średnia skali po usunięciu pozycji	Wariancja skali po usunięciu pozycji	Korelacja pozycji Ogółem	Alfa Cronbacha po usunięciu pozycji
Bliskość z jedną lub wieloma osobami z mojej rodziny	14,11	19,596	,498	,705
Dzielenie czasu z tymi, których kocham	13,90	21,106	,412	,724

Korelacja z wymiarem II pozyskiwania zasobów twierdzenia „Bliskość z jedną lub wieloma osobami z mojej rodziny” wynosi 0,498. Natomiast korelacja z tym wymiarem twierdzenia „Dzielenie czasu z tymi, których kocham” wynosi 0,412.

Ad 5. Przeprowadzenie korelacji pomiędzy wymiarami wyodrębnionymi w Kwestionariuszu Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej a:

- ➔ ogólnym wskaźnikiem zachowań wykluczających
- ➔ wskaźnikiem nasilenia ryzykownych zachowaniach seksualnych
- ➔ wskaźnikiem świadczącym o poziomie zachowań agresywnych
- ➔ wskaźnikiem natężenia zachowań świadczących o uzależnieniu od multimediiów.

W obliczeniach wykorzystano korelację r-Pearsona.

Tabela 10. Korelacje pomiędzy wymiarami wyodrębnionymi w Kwestionariuszu Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej a wskaźnikami zachowań dewiacyjnych w badanej grupie młodzieży (N=235)

	Nasilenie zachowań agresywnych WO		Uzależnienie od multimediów SUMA		Nasilenie ryzykowanych zachowań seksualnych SUMA		Nasilenie zachowań dewiacyjnych SUMA	
	r	p	r	p	r	p	r	p
Czynnik I: Strategie zaradcze	,599(**)	0,001	,413(**)	0,001	,371(**)	0,001	,562(**)	0,001
Czynnik II: Strategie zaradcze	,330(**)	0,001	,314(**)	0,001	,236(**)	0,001	,370(**)	0,001
Czynnik III: Strategie zaradcze	-,173(**)	0,001	-,175(**)	0,001	-,138(**)	0,001	-,195(**)	0,001
Czynnik I: Konstruktywne zachowania	-,153(**)	0,001	-,171(**)	0,001	-,167(**)	0,001	-,196(**)	0,001
Czynnik II: Konstruktywne zachowania	-,121(**)	0,001	-,113(**)	0,001	-,121(**)	0,001	-,147(**)	0,001
Czynnik III: Konstruktywne zachowania	-,119(**)	0,001	-,089(**)	0,007	-,161(**)	0,001	-,160(**)	0,001
Czynnik I: strata zasobów	,258(**)	0,001	,128(**)	0,001	,142(**)	0,001	,213(**)	0,001
Czynnik II: strata zasobów	,220(**)	0,001	,115(**)	0,001	,142(**)	0,001	,196(**)	0,001
Czynnik III: strata zasobów	,274(**)	0,001	,149(**)	0,001	,173(**)	0,001	,241(**)	0,001
Czynnik I: zysk zasobów	-0,015	0,658	-0,021	0,532	0,018	0,585	-0,024	0,478
Czynnik II: zysk zasobów	0,052	0,121	0,036	0,274	,066(*)	0,049	0,064	0,059

Przeprowadzone analizy statystyczne wskazują, że istnieją istotne zależności między wskaźnikami zachowań wykluczających społecznie (ogólnym wskaźnikiem zachowań dewiacyjnych, wskaźnikiem ryzykownych zachowań seksualnych, wskaźnikiem zachowań agresywnych i wskaźnikiem zachowań świadczących o uzależnieniu od multimediów) a czynnikami ochraniającymi młodzież przed marginalizacją, które zostały wyodrębnione w *Kwestionariuszu Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej*.

Ad 6. Nazwanie czynników wchodzących w skład ostatecznej wersji metody.

Ostatni krok w procedurze konstruowania narzędzia polegał na nadaniu nazwy czynnikom wyodrębnionym w analizie statystycznej. W wyniku tego działania powstały następujące skale w *Kwestionariuszu Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej*:

Skala 1. składająca się z pięciu twierdzeń:

Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii antyspołeczno-manipulacyjnych (RA-M)

1. Czym prędzej postarałem się zdobyć przewagę nad innymi
2. Nie miałem wyjścia i musiałem odrobinę pomanipulować i pokłuczyć
3. Starłem się znajdować cudze słabości i je wykorzystywałem.
4. Dbalem o własny interes, nawet jeśli musiałem iść po trupach
5. Z miejsca zapewniłem sobie dominację

Skala 2. składająca się z pięciu twierdzeń:

Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii unikowych (RU)

1. Wycofałem się i poczekałem, aż ucichnie najgorsza burza
2. Wstrzymałem się z podejmowaniem działania, bo lepiej poczekać, aż sytuacja się ustabilizuje
3. Dałem za wygraną i unikałem kontaktu, dopóki sprawa nie przyszła.
4. Sprawy nie szły ku gorszemu, więc po prostu unikałem problemu
5. Starłem się ze wszystkich sił zadowolić innych, bo to naprawdę poprawia sytuację

Skala 3. składająca się z pięciu twierdzeń:

Preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemyślnych (RW)

1. Najpierw postarałem się ochłonąć, a dopiero potem zabrałem się do rozwiązywania problemu
2. Nie poddawałem się nawet w najgorszej sytuacji, bo często można ją, zmienić o 180 stopni
3. Rozłożyłem problem na części i zająłem się każdą z nich po kolei
4. Byłem twardy i nie dałem się
5. Działalem, ale nie zużyłem wszystkich swoich zasobów, dopóki nie nabrałem całkowitej pewności, na czym stoję

Skala 4. składająca się z czterech twierdzeń:

Nawiązywanie głębokich kontaktów interpersonalnych (KI)

1. Poszukiwanie prawdziwej miłości
2. Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z moimi przyjaciółmi
3. Pomoc innym ludziom
4. Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami mojej rodziny

Skala 5. składająca się z dwóch twierdzeń:

Rozwijanie aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych (SA-N)

1. Pogłębianie wiary religijnej
2. Przestrzeganie zasad moralnych

Skala 6. składająca się z dwóch twierdzeń:

Rozwijanie poczucia własnej skuteczności (PWS)

1. Wyznaczanie i osiągnięcie ambitnych celów
2. Realizowanie życiowych pasji i zainteresowań

Skala 7. składająca się z pięciu twierdzeń:

Odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności (WS-S)

1. Poczucie, że wiedzie mi się (strata)
2. Poczucie własnej wartości (strata)
3. Poczucie, że realizuję moje cele (strata)
4. Poczucie, że moje życie ma sens/ cel (strata)
5. Poczucie, że jestem wartościowy dla innych (strata)

Skala 8. składająca się z trzech twierdzeń:

Odczuwanie strat w formalnym (instytucjonalnym) wsparciu społecznym (WF-S)

1. Zaangażowanie w kościele, wspólnocie religijnej itp. (strata)
2. Wsparcie ze strony nauczycieli, wychowawców (strata)
3. Przynależność do organizacji, w których mogę dzielić z innymi moje zainteresowania (strata)

Skala 9. składająca się z pięciu twierdzeń:

Odczuwanie strat w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym (WN-S)

1. Lojalność przyjaciół (strata)
2. Bliskość z jedną lub wieloma osobami z mojej rodziny (strata)
3. Stabilność rodzinna (strata)
4. Mieszkanie, które odpowiada moim potrzebom (strata)
5. Dzielenie czasu z tymi, których kocham (strata).

Skala 10. składająca się z czterech twierdzeń:

Odczuwanie zysków w poczuciu własnej skuteczności (WS-Z)

1. Poczucie, że wiedzie mi się (zysk)
2. Poczucie dumy z siebie (zysk)
3. Poczucie, że jestem wartościowy dla innych (zysk)
4. Poczucie, że moje przyszłe powodzenie zależy ode mnie (zysk)

Skala 11. składająca się z dwóch twierdzeń:

Odczuwanie zysków w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym (WN-Z)

1. Bliskość z jedną lub wieloma osobami z mojej rodziny (zysk)
2. Dzielenie czasu z tymi, których kocham (zysk).

5.: Sposób obliczania wyników surowych

Część I. metody – strategie radzenia sobie w sytuacjach trudnych

Skala 1 (RA-M). Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii antyspołeczno-manipulacyjnych: suma odpowiedzi z twierdzenia 4, 9, 10, 11, 14,

Skala 2 (RU). Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii unikowych: suma odpowiedzi z twierdzenia 3, 5, 6, 7, 8,

Skala 3 (RW). Preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemyślanych: suma odpowiedzi z twierdzenia 1, 2, 12, 13, 15

Część II. metody – preferencja zachowań konstruktywnych

Skala 4 (KI). Nawiązywanie głębokich kontaktów interpersonalnych: suma odpowiedzi z twierdzenia 1, 5, 7, 8

Skala 5 (SA-N). Rozwijanie aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych: suma odpowiedzi z twierdzenia 3, 4

Skala 6 (PWS). Rozwijanie poczucia własnej skuteczności: suma odpowiedzi z twierdzenia 2, 6

Część III. Metody – odczuwanie strat w zasobach

Skala 7 (WS-S). Odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności: suma odpowiedzi z twierdzenia 1, 2, 9, 5, 10

Skala 8 (WF-S). Odczuwanie strat w formalnym (instytucjonalnym) wsparciu społecznym: suma odpowiedzi z twierdzenia 8, 11, 13

Skala 9 (WN-S). Odczuwanie strat w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym: suma odpowiedzi z twierdzenia 3, 4, 6, 7, 12

Część IV. Odczuwanie zysków w zasobach

Skala 10 (WS-Z). Odczuwanie zysków w poczuciu własnej skuteczności: suma odpowiedzi z twierdzenia 1, 2, 3, 6

Skala 11 (WN-Z). Odczuwanie zysków w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym: suma odpowiedzi z twierdzenia 4, 5.

6.: Normy dla młodzieży szkolnej

Na etapie opracowywania koncepcji *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej* opracowano wstępne normy dla skal wyodrębnionych w tej metodzie. Próba normalizacyjna liczyła 954 osoby. W charakterystyce grupy normalizacyjnej uwzględniono takie zmienne, jak: płeć (tabela 11.), wiek (tabela 12.), miejsce zamieszkania (tabela 13.).

Tabela 11. Płeć osób stanowiących grupę normalizacyjną dla wstępnej wersji Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej (N=954)

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Kobiety	505	52,9	53,9	53,9
	mężczyźni	432	45,3	46,1	100,0
	Ogółem	937	98,2	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	17	1,8		
Ogółem		954	100,0		

W populacji 954 osób stanowiących grupę normalizacyjną dla skal *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej* 53,9% stanowiły kobiety (N=505), zaś 46,1% - mężczyźni (N=432).

Tabela 12. Wiek osób stanowiących grupę normalizacyjną dla wstępnej wersji Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej (N=954)

	N	Minimum	Maksimum	Średnia	Odchylenie standardowe
Wiek	909	12	24	17,21	1,049
N Ważnych (wyłączanie obserwacjami)	909				

Średnia wieku w grupie normalizacyjnej na etapie opracowywania koncepcji *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej* wynosiła 17,2 lat. Najmłodsza osoba badana miała 12 lat, zaś najstarsza – 24 lata.

Tabela 13. Miejsce zamieszkania osób stanowiących grupę normalizacyjną dla wstępnej wersji Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej (N=954)

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Wieś	468	49,1	50,8	50,8
	miasto do 30 tys.	183	19,2	19,9	70,7
	miasto 31-100 tys.	164	17,2	17,8	88,5
	miasto pow. 100 tys.	106	11,1	11,5	100,0
	Ogółem	921	96,5	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	33	3,5		
Ogółem		954	100,0		

Osoby stanowiące próbę normalizacyjną dla wstępnej wersji Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej charakteryzują się różnym miejscem zamieszkania: 49,1% (N=468) pochodzi ze wsi, 19,2% (N=183) – z miasta do 30 tysięcy mieszkańców, 17,2% (N=164) – z miasta między 31 a 100 tysięcy mieszkańców, 11,1% (N=106) – z miasta powyżej 100 tysięcy mieszkańców.

Na etapie testowania normy dla skal Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej zostały poprawione na grupie 200 osób. W charakterystyce grupy normalizacyjnej dla poprawionej wersji metody uwzględniono takie zmienne, jak: płeć (tabela 14.), wiek (tabela 15.), miejsce zamieszkania (tabela 16.) i rodzaj wykształcenia (tabela 17.).

Tabela 14. Płeć osób stanowiących grupę normalizacyjną dla poprawionej wersji Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej (N=200)

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Kobiety	86	43,0	43,0	43,0
	Mężczyźni	114	57,0	57,0	100,0
	Ogółem	200	100,0	100,0	

Próbkę normalizacyjną dla poprawionej wersji Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej stanowiło 86 kobiet (43%) i 114 mężczyzn (57%).

Tabela 15. Wiek osób stanowiących grupę normalizacyjną dla poprawionej wersji Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej (N=200)

	N	Minimum	Maksimum	Średnia	Odchylenie standardowe
Wiek	199	14	20	16,60	1,396

Średnia wieku w grupie stanowiącej próbę normalizacyjną dla poprawionej wersji Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej stanowiła 16,6 roku. Najmłodsza osoba badana miała 14 lat, zaś najstarsza – 20 lat.

Tabela 16. Miejsce zamieszkania osób stanowiących grupę normalizacyjną dla poprawionej wersji Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej (N=200)

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Obszar wiejski	43	21,5	21,5	21,5
	Obszar miejski	157	78,5	78,5	100,0
	Ogółem	200	100,0	100,0	

Osoby badane z terenów miejskich stanowiły 78,5% próby normalizacyjnej dla skal poprawionej wersji narzędzia. Natomiast badani z obszarów wiejskich stanowili 21,5% zbiorowości, na której przeprowadzono normalizację kwestionariusza.

Tabela 17. Wykształcenie osób stanowiących grupę normalizacyjną dla poprawionej wersji Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej (N=200)

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Gimnazjalne	108	54,0	54,0	54,0
	Podstawowe	60	30,0	30,0	84,0
	Ponadgimnazjalne	32	16,0	16,0	100,0
	Ogółem	200	100,0	100,0	

Grupa normalizacyjna dla poprawionej wersji Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej charakteryzuje się trzema poziomami wykształcenia: 54% badanych cechuje się wykształceniem gimnazjalnym, 30% - wykształceniem podstawowym, zaś 16% - wykształceniem ponadgimnazjalnym.

W dalszej części paragrafu zostaną przedstawione normy dla skal wyodrębnionych w poprawionej wersji Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej. Normy zostały policzone na skali stenowej (10-punktowej). Między dziewczętami i chłopcami nie zachodziły istotne statystycznie różnice w wynikach osiągniętych na skalach kwestionariusza. Z tego powodu opracowano wspólne normy dla dziewcząt i chłopców.

Normy dla skali 1 (RA-M) – Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii antyspołeczno-manipulacyjnych:

Skala RA-M Wspólne normy dla dziewcząt i chłopców	
Wynik przeliczony Sten	Wynik surowy
1	-
2	5-6
3	7
4	8-9
5	10-11
6	12-14
7	15-16
8	17-19
9	20-22
10	23->

Interpretacja uzyskanego wyniku przeliczonego:

- 1-3 sten – wyniki niskie
- 4-6 sten – wyniki przeciętne
- 7-10 sten – wyniki wysokie.

Normy dla skali 2 (RU) – Preferowanie w sytuacjach trudnych strategii unikowych:

Skala RU Wspólne normy dla dziewcząt i chłopców	
Wynik przeliczony Sten	Wynik surowy
1	5-6
2	7
3	8-10
4	11-12
5	13
6	14-15
7	16-17
8	18-19
9	20-21
10	22->

Interpretacja uzyskanego wyniku przeliczonego:

- 1-3 sten – wyniki niskie
- 4-6 sten – wyniki przeciętne
- 7-10 sten – wyniki wysokie.

Normy dla skali 3 (RW) – Preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemyślanych:

Skala RW Wspólne normy dla dziewcząt i chłopców	
Wynik przeliczony Sten	Wynik surowy
1	5-9
2	10-11
3	12
4	13-14
5	15
6	16-17
7	18
8	19-20
9	21
10	22->

Interpretacja uzyskanego wyniku przeliczonego:

- 1-3 sten – wyniki niskie
- 4-6 sten – wyniki przeciętne
- 7-10 sten – wyniki wysokie.

Normy dla skali 4 (KI) – Nawiązywanie głębokich kontaktów interpersonalnych:

Skala KI Wspólne normy dla dziewcząt i chłopców	
Wynik przeliczony Sten	Wynik surowy
1	-> 4
2	5-7
3	8-9
4	10-11
5	12
6	13
7	14
8	15
9	-
10	16

Interpretacja uzyskanego wyniku przeliczonego:

- 1-3 sten – wyniki niskie
- 4-6 sten – wyniki przeciętne
- 7-10 sten – wyniki wysokie.

Normy dla skali 5 (SA-N) – Rozwijanie aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych:

Skala SA-N Wspólne normy dla dziewcząt i chłopców	
Wynik przeliczony Sten	Wynik surowy
1	0
2	1
3	2
4	3
5	4
6	5
7	6
8	7
9	-
10	8

Interpretacja uzyskanego wyniku przeliczonego:

- 1-3 sten – wyniki niskie
- 4-6 sten – wyniki przeciętne
- 7-10 sten – wyniki wysokie.

Normy dla skali 6 (PWS) – Rozwijanie poczucia własnej skuteczności:

Skala PWS Wspólne normy dla dziewcząt i chłopców	
Wynik przeliczony Sten	Wynik surowy
1	0-3
2	4
3	-
4	5
5	6
6	-
7	7
8	-
9	-
10	8

Interpretacja uzyskanego wyniku przeliczonego:

- 1-3 sten – wyniki niskie
- 4-6 sten – wyniki przeciętne
- 7-10 sten – wyniki wysokie.

Normy dla skali 7 (WS-S) – Odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności:

Skala WS-S Wspólne normy dla dziewcząt i chłopców	
Wynik przeliczony Sten	Wynik surowy
1	-
2	0
3	1-2
4	3-5
5	6-7
6	8-11
7	12-14
8	15-17
9	18
10	19->

Interpretacja uzyskanego wyniku przeliczonego:

- 1-3 sten – wyniki niskie
- 4-6 sten – wyniki przeciętne
- 7-10 sten – wyniki wysokie.

Normy dla skali 8 (WF-S) – Odczuwanie strat w formalnym (instytucjonalnym) wsparciu społecznym:

Skala WF-S Wspólne normy dla dziewcząt i chłopców	
Wynik przeliczony Sten	Wynik surowy
1	-
2	-
3	0-1
4	2
5	3
6	4-5
7	6-7
8	8-9
9	10
10	11-12

Interpretacja uzyskanego wyniku przeliczonego:

- 1-3 sten – wyniki niskie
- 4-6 sten – wyniki przeciętne
- 7-10 sten – wyniki wysokie.

Normy dla skali 9 (WN-S) – Odczuwanie strat w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym:

Skala WN-S Wspólne normy dla dziewcząt i chłopców	
Wynik przeliczony Sten	Wynik surowy
1	-
2	0
3	1-2
4	3-5
5	6-8
6	9-12
7	13-15
8	16-17
9	18-19
10	20

Interpretacja uzyskanego wyniku przeliczonego:

- 1-3 sten – wyniki niskie
- 4-6 sten – wyniki przeciętne
- 7-10 sten – wyniki wysokie.

Normy dla skali 10 (WS-Z) – Odczuwanie zysków w poczuciu własnej skuteczności:

Skala WS-Z Wspólne normy dla dziewcząt i chłopców	
Wynik przeliczony Sten	Wynik surowy
1	0
2	1-2
3	3-4
4	5-6
5	7-8
6	9-10
7	11-12
8	13-14
9	15
10	16->

Interpretacja uzyskanego wyniku przeliczonego:

- 1-3 sten – wyniki niskie
- 4-6 sten – wyniki przeciętne
- 7-10 sten – wyniki wysokie.

Normy dla skali 11 (WN-Z) - Odczuwanie zysków w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym:

Skala WN-Z Wspólne normy dla dziewcząt i chłopców	
Wynik przeliczony Sten	Wynik surowy
1	-
2	-
3	0
4	1-2
5	3-4
6	5
7	6-7
8	-
9	-
10	8

Interpretacja uzyskanego wyniku przeliczonego:

- 1-3 sten – wyniki niskie
- 4-6 sten – wyniki przeciętne
- 7-10 sten – wyniki wysokie.

7.: Interpretacja wyników uzyskanych w kwestionariuszu

Interpretacja wyników w skali 1 (RA-M). preferowanie w sytuacjach trudnych strategii antyspołeczno-manipulacyjnych. Wynik wysoki oznacza, że osoba często stosuje w sytuacjach trudnych strategie antyspołeczno-manipulacyjne, szczególnie w postaci poznawania cudzych słabości i ich wykorzystywania dla osiągnięcia własnych celów, zdobywania przewagi nad innymi, zapewniania sobie dominacji w relacjach społecznych, świadomej manipulacji w kontaktach interpersonalnych, realizacji własnych dążeń kosztem „innych ludzi”.

Wynik niski świadczy o tym, że jednostka rzadko wykorzystuje podczas rozwiązywania problemów strategie o charakterze antyspołeczno-manipulacyjnym. Nie potrafi m.in. świadomie manipulować innymi ludźmi, nie wykorzystuje innych do tego, aby osiągnąć własne cele, nie dąży do dominacji i do zdobywania przewagi nad innymi ludźmi.

Interpretacja wyników w skali 2 (RU). preferowanie w sytuacjach trudnych strategii unikowych. Wynik wysoki jest charakterystyczny dla osoby, która często w sytuacjach doświadczania trudności stosuje unikowe sposoby radzenia sobie. Dla jednostki z wysokim wynikiem w tej skali charakterystyczne są zachowania polegające na wycofywaniu się z sytuacji do chwili, aż problem zostanie rozwiązany przez innych, bierności i oczekiwaniu na ustabilizowanie się sytuacji, unikaniu kontaktów z innymi podczas odczuwania trudności, chęci poprawiania sobie i innym nastroju w trudnych okolicznościach.

Niski wynik oznacza, że młody człowiek rzadko posługuje się w trakcie rozwiązywania problemów unikowymi strategiami zaradczymi. Taka osoba cechuje się zatem motywacją do poszukiwania rozwiązań w zaistniałych obciążających okolicznościach, a nie do wycofywania się z sytuacji, bierności, unikania kontaktów z innymi, poprawiania sobie i innym negatywnych emocji.

Interpretacja wyników w skali 3 (RW). preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemyślanych. Wysoki wynik odzwierciedla częste stosowanie zachowań cechujących się wytrwałością i rozwagą podczas rozwiązywania problemów. Jednostki osiągające wysoki rezultat w tej skali cechują się m.in. tym, że poszukują rozwiązań wtedy, gdy ochłoną z emocji – „na spokojnie”, nie poddają się trudnościom, rozwiązują problemy w sposób przemyślany – np. poprzez analizę problemu i systematyczne działania naprawcze, wybór racjonalnych rozwiązań ze względu na ponoszone koszty.

Niski wynik jest związany z rzadkim preferowaniem strategii wytrwałości i działań przemyślanych w sytuacji, gdy jednostka przeżywa różnego rodzaju trudności. Niski wynik wskazuje m.in. na to, że często osoba nie potrafi ochłonąć, a dopiero na spokojnie poszukiwać rozwiązań dla zaistniałych trudności, poddaje się doświadczanym problemom, nie potrafi racjonalnie przeanalizować odczuwanych trudności i systematycznie ich rozwiązywać, ma kłopoty z racjonalnym wydatkowaniem posiadanych zasobów w trakcie pokonywania obciążających okoliczności.

Interpretacja wyników w skali 4 (KI). nawiązywanie głębokich kontaktów interpersonalnych. Wynik wysoki wskazuje na posiadanie dużych umiejętności w zakresie nawiązywania głębokich kontaktów interpersonalnych. Wysokie kompetencje w tym zakresie wynikają z częstego poszukiwania prawdziwej miłości, dużego nasilenia relacji bliskości i zrozumienia z członkami rodziny, posiadania dużej liczby relacji bliskości i zrozumienia z przyjaciółmi, częstego świadczenia pomocy innym ludziom.

Niski wynik świadczy o niewielkich umiejętnościach w obszarze nawiązywania głębokich relacji interpersonalnych. Osoba z niskimi wynikami w tej skali rzadko poszukuje prawdziwej miłości, odczuwa niski poziom bliskości i zrozumienia zarówno w relacjach rodzinnych, jak również w relacjach rówieśniczych, incydentalnie służy wsparciem i pomocą ludziom ze swojego otoczenia.

Interpretacja wyników w skali 5 (SA-N). rozwijanie aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych. Wysoki wynik w skali odzwierciedla duże natężenie umiejętności w obszarze rozwijania standardów wewnętrznych, czyli wartości i norm postępowania. O wysokim rozwoju sfery aksjo-normatywnej świadczy m.in. pogłębianie wiary religijnej i częste przestrzeganie zasad moralnych.

Niski rezultat oznacza słaby rozwój w obszarze aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych. Dla osoby osiągającej niskie wyniki w tej skali charakterystyczne jest słabe pogłębianie wiary religijnej oraz rzadkie przestrzeganie zasad moralnych.

Interpretacja wyników w skali 6 (PWS). rozwijanie poczucia własnej skuteczności. Wysoki wynik świadczy o dużym natężeniu poczucia własnej skuteczności, które stanowi efekt dwóch czynników – wysokich kompetencji w obszarze wyznaczania i osiągania ambitnych celów (pierwszy czynnik) oraz realizowania życiowych pasji i zainteresowań (drugi czynnik).

Niski rezultat odzwierciedla niski poziom odczuwanej samoskuteczności. Doświadczenie tego rodzaju stanowi efekt niewielkich umiejętności w wymiarze wyznaczania i osiągania ambitnych celów, jak również braku zaangażowania w realizację życiowych pasji i zainteresowań.

Interpretacja wyników w skali 7 (WS-S). odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności. Wynik wysoki oznacza, że w ostatnim okresie czasu osoba odczuwała duże straty w poczuciu własnej skuteczności (tzw. zasobie podmiotowym decydującym o zarządzaniu innymi ważnymi zasobami). Odczuwanie dużych strat w poczuciu własnej skuteczności stanowi efekt spostrzeganych ubytków w: 1) poczuciu własnej wartości, 2) poczuciu realizacji ważnych celów, 3) poczuciu sensu/celu życia, 4) poczuciu bycia wartościowym dla innych, 5) poczuciu odczuwanych sukcesów.

Niski wynik odzwierciedla niewielki poziom odczuwanych strat w obszarze poczucia własnej skuteczności. Osoba cechująca się niskim rezultatem w tej skali w niewielkim stopniu spostrzega straty w wymiarze osiągniętych sukcesów, własnej wartości, bycia wartościową jednostką dla innych, realizacji życiowych celów, odczuwaniu sensu/celu własnego życia.

Interpretacja wyników w skali 8 (WF-S). odczuwanie strat w formalnym (instytucjonalnym) wsparciu społecznym. Wysoki wynik odzwierciedla odczuwanie dużych strat w formalnym wsparciu społecznym. Jednostkę osiągającą wysoki rezultat cechuje spostrzeganie dużych ubytków we wsparciu, które wynika z działania nauczycieli i wychowawców, z przynależności do organizacji, w których można dzielić

z innymi zainteresowania oraz z zaangażowania w kościele i/lub we wspólnocie religijnej.

Niski rezultat wskazuje na odczuwanie niewielkich strat w doświadczanym wsparciu instytucjonalnym. Zatem jednostka z niskim wynikiem nie odczuwa strat we wsparciu ze strony: 1) nauczycieli i wychowawców, 2) instytucji religijnych, 3) organizacji, w których można dzielić zainteresowania.

Interpretacja wyników w skali 9 (WN-S). odczuwanie strat w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym. Wysoki wynik świadczy o poczuciu wysokich strat w obszarze nieformalnego wsparcia – głównie z powodu odczuwanych deficytów w obszarze stabilności rodzinnej, lojalności przyjaciół, bliskości z członkami własnej rodziny, dzielenia czasu z najbliższymi, mieszkania odpowiadającego własnym potrzebom.

Niski wynik odzwierciedla niewielkie straty w nieformalnym wsparciu społecznym. Niski rezultat w skali jest konstytuowany przez małe ubytki dotyczące stabilności rodzinnej, bliskości z jedną lub wieloma osobami z własnej rodziny, mieszkania odpowiadającego własnym potrzebom, dzielenia czasu z najbliższymi, lojalności przyjaciół.

Interpretacja wyników w skali 10 (WS-Z). odczuwanie zysków w poczuciu własnej skuteczności. Wysoki wynik oznacza spostrzeganie dużych zysków w obszarze samoskuteczności. Na tego rodzaju rezultat składają się zyski dotyczące dużej liczby doświadczanych sukcesów, silne poczucie dumy z własnej osoby, wysoki poziom poczucia bycia wartościowym dla innych, częste łączenie przyszłych sukcesów z własnym działaniem.

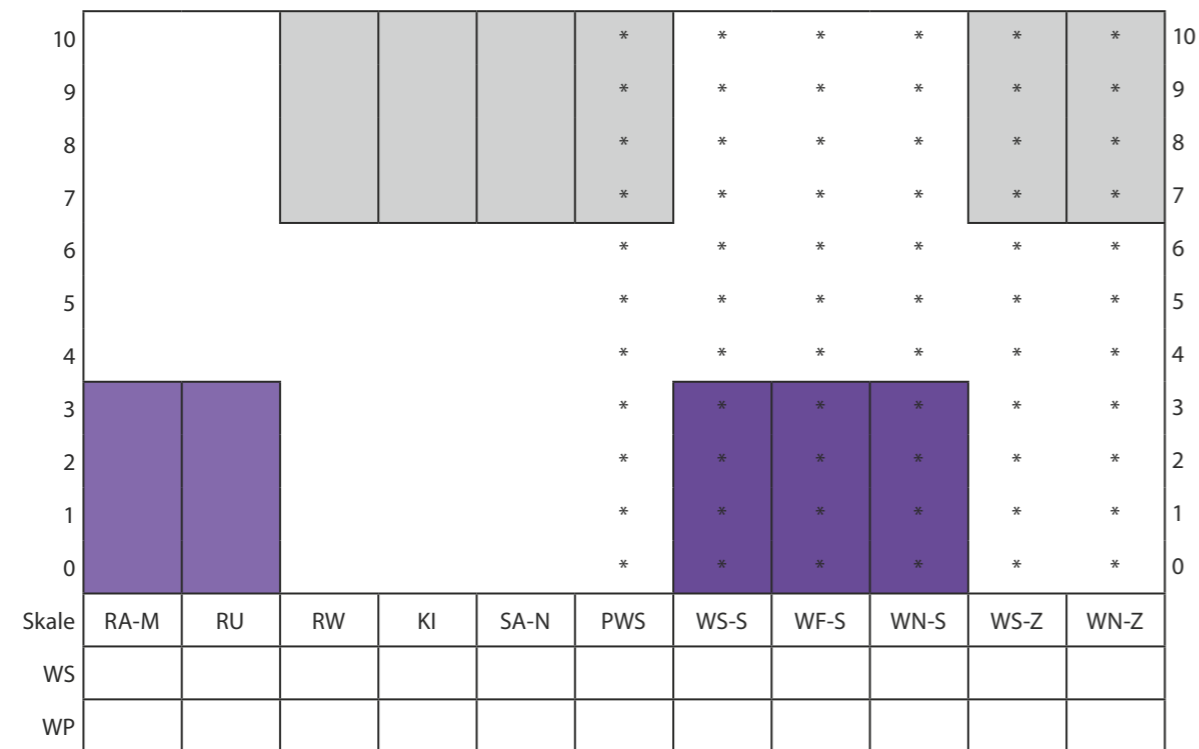
Niski wynik w skali ukazuje niewielkie zyski w odczuwaniu samoskuteczności. Tego rodzaju rezultat stanowi efekt niedużej liczby spostrzeganych sukcesów, nieznacznego nasilenia dumy z własnej osoby, rzadkiego poczucia bycia wartościowym dla innych, rzadkiego spostrzegania związków między własnym działaniem a osiąganiem przyszłych sukcesów.

Interpretacja wyników w skali 11 (WN-Z). odczuwanie zysków w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym. Wynik wysoki świadczy o dużym nasileniu zysków we wsparciu o charakterze nieformalnym. Wynik ten jest konstytuowany przez wysoki poziom bliskości z jedną lub wieloma osobami z własnej rodziny oraz przez częste spędzanie czasu z najbliższymi.

Wynik niski wskazuje na niewielki poziom zysków w obszarze w obszarze nieformalnego wsparcia. Uzyskany rezultat jest związany z odczuwaniem niskiego natężenia bliskości z członkami rodziny oraz z rzadkim spędzaniem czasu w gronie bliskich osób.

Podsumowanie:

Profil wyników w *Kwestionariuszu Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej* świadczący o optymalnym układzie czynników ochraniających młodzież szczególnego ryzyka przed wykluczeniem społecznym z powodu przejawiania ryzykownych zachowań seksualnych, zachowań agresywnych i/lub uzależnienia od multimedialnych.

Pożądanе **rezultaty niskie** w skalach *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej* ze względu na przeciwdziałanie marginalizacji społecznej młodzieży szczególnego ryzyka:

- skala 1 (RA-M) – preferowanie w sytuacjach trudnych strategii antyspołeczno-manipulacyjnych
- skala 2 (RU) – preferowanie w sytuacjach trudnych strategii unikowych
- skala 7 (WS-S) – odczuwanie strat w poczuciu własnej skuteczności
- skala 8 (WF-S) – odczuwanie strat w formalnym (instytucjonalnym) wsparciu społecznym
- skala 9 (WN-S) – odczuwanie strat w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym.

Pożądanе **wyniki wysokie** w skalach *Kwestionariusza Zasobów Wzmacniających Karierę Zawodową Młodzieży Szkolnej* ze względu na przeciwdziałanie marginalizacji społecznej młodzieży szczególnego ryzyka:

- skala 3 (RW) – preferowanie w sytuacjach trudnych wytrwałości i działań przemyślanych
- skala 4 (KI) – nawiązywanie głębokich kontaktów interpersonalnych
- skala 5 (SA-N) – rozwijanie aksjo-normatywnych standardów wewnętrznych
- Skala 6 (PWS) – rozwijanie poczucia własnej skuteczności
- Skala 10 (WS-Z) – odczuwanie zysków w poczuciu własnej skuteczności
- Skala 11 (WN-Z) – odczuwanie zysków w nieformalnym (pozainstytucjonalnym) wsparciu społecznym.

8.: Planowanie indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży przejawiającej ryzykowne zachowania seksualne na bazie specyficznych dla tej grupy czynników ochraniających

Zaproponowanie indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu przejawiania ryzykownych zachowań seksualnych będzie polegało na trzech kolejnych krokach:

1. Ustalenie za pomocą wnioskowania statystycznego, jakie potrzeby młodzieży są zaspokajane przez ryzykowne zachowania seksualne
2. Ustalenie za pomocą wnioskowania statystycznego, jakie zachowania konstruktywne stanowią alternatywę ryzykownych zachowań seksualnych w zaspokajaniu potrzeb psychicznych młodzieży
3. Wskazanie na podstawie przedstawionych powyżej przesłanek indywidualnych ścieżek kształtowania rozwoju zawodowego młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu przejawiania ryzykownych zachowań seksualnych.

8.1. Potrzeby zaspokajane przez preferowanie ryzykownych zachowań seksualnych

Badanie zależności między preferowaniem ryzykownych zachowań seksualnych a potrzebami młodzieży badano za pomocą korelacji r-Pearsona.

Tabela 15. Związki między wskaźnikiem natężenia ryzykownych zachowań seksualnych a nasileniem potrzeb w grupie młodzieży przejawiającej dewiacyjne zachowania z terenu województwa mazowieckiego (N=235)

Rodzaj potrzeb:	Wskaźnik nasilenia ryzykownych zachowań seksualnych	
	r-Pearsona	p
Potrzeby fizjologiczne	0,026	0,438
Potrzeby bezpieczeństwa	-,076(*)	0,023
Potrzeba przynależności	-,111(**)	0,001
Potrzeba szacunku	0	1
Potrzeba samoaktualizacji	-0,041	0,213

** Korelacja jest istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie).

* Korelacja jest istotna na poziomie 0.05 (dwustronnie).

Na podstawie przeprowadzonych analiz można stwierdzić, że ryzykowne zachowania seksualne mają istotne znaczenie w zaspokojeniu dwóch kategorii potrzeb psychicznych:

- ➔ Potrzeby bezpieczeństwa
- ➔ Potrzeby przynależności.

8.2. Zaspokajanie potrzeb młodzieży poprzez zachowania konstruktywne stanowiące alternatywę ryzykownych zachowań seksualnych

Zależności między poziomem zaspokojenia potrzeb a testowanymi w badaniach zachowaniami konstruktywnymi w populacji młodzieży z terenu województwa mazowieckiego badano za pomocą korelacji rho-Spearmana.

Tabela 16. Związki zachodzące między poziomem zaspokojenia potrzeb a zachowaniami konstruktywnymi w grupie młodzieży z terenu województwa mazowieckiego (N=967)

Rodzaj zachowania	Potrzeby fizjologiczne		Potrzeby bezpieczeństwa		Potrzeba przynależności		Potrzeba szacunku		Potrzeba samoaktualizacji	
	rho	p	rho	p	rho	p	rho	p	rho	p
zkonstr1	,095(**)	0,004	,067(*)	0,042	,255(**)	0,001	,110(**)	0,001	,130(**)	0,001
zkonstr2	,068(*)	0,037	0,033	0,311	,134(**)	0,001	,139(**)	0,001	,163(**)	0,001
zkonstr3	,077(*)	0,019	0,041	0,207	,178(**)	0,001	0,044	0,175	,271(**)	0,001
zkonstr4	,316(**)	0,001	,143(**)	0,001	,195(**)	0,001	,161(**)	0,001	,194(**)	0,001
zkonstr5	,141(**)	0,001	,167(**)	0,001	,193(**)	0,001	,170(**)	0,001	,334(**)	0,001
zkonstr6	0,06	0,069	0,031	0,341	,079(*)	0,016	,080(*)	0,014	,171(**)	0,001
zkonstr7	,073(*)	0,026	0,038	0,251	,301(**)	0,001	-0,024	0,473	,231(**)	0,001
zkonstr8	,110(**)	0,001	0,055	0,095	,189(**)	0,001	0,026	0,433	,139(**)	0,001
zkonstr9	,086(**)	0,009	0,014	0,661	,217(**)	0,001	0,014	0,659	,136(**)	0,001
zkonstr10	,132(**)	0,001	,100(**)	0,002	,165(**)	0,001	,166(**)	0,001	,194(**)	0,001
zkonstr11	,107(**)	0,001	0,059	0,072	,171(**)	0,001	,104(**)	0,001	,232(**)	0,001
zkonstr12	0,019	0,564	0,03	0,352	,130(**)	0,001	0,039	0,233	,173(**)	0,001
zkonstr13	,113(**)	0,001	,069(*)	0,034	,222(**)	0,001	,120(**)	0,001	,257(**)	0,001
zkonstr14	,095(**)	0,004	0,009	0,785	,176(**)	0,001	,157(**)	0,001	,164(**)	0,001
zkonstr15	,149(**)	0,001	,119(**)	0,001	,353(**)	0,001	,131(**)	0,001	,214(**)	0,001
zkonstr16	0,023	0,489	0,036	0,275	,254(**)	0,001	0,05	0,127	,193(**)	0,001

** Korelacja jest istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie).

* Korelacja jest istotna na poziomie 0.05 (dwustronnie).

Na podstawie zaprezentowanych zależności można sformułować stwierdzenie, że zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa można osiągnąć poprzez rozwój takich zachowań konstruktywnych, jak:

- ➔ Zachowanie konstruktywne 1. – Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z moimi przyjaciółmi
- ➔ Zachowanie konstruktywne 4. – Uprawianie sportu

- ➔ Zachowanie konstruktywne 5. – Wyznaczanie i osiąganie ambitnych celów
- ➔ Zachowanie konstruktywne 10. – Realizowanie życiowych pasji i zainteresowań
- ➔ Zachowanie konstruktywne 13. – Angażowanie się w ważne sprawy społeczne
- ➔ Zachowanie konstruktywne 15. – Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami mojej rodziny.

Przeprowadzone analizy stanowią także podstawę do konkluzji, że zaspokojenie potrzeby przynależności może nastąpić poprzez rozwój takich zachowań konstruktywnych, które służą zaspokajaniu potrzeby przynależności, jak:

- ➔ Zachowanie konstruktywne 1. – Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z moimi przyjaciółmi
- ➔ Zachowanie konstruktywne 2. – Dbanie o wygląd
- ➔ Zachowanie konstruktywne 3. – Osiąganie dobrych wyników w nauce
- ➔ Zachowanie konstruktywne 4. – Uprawianie sportu
- ➔ Zachowanie konstruktywne 5. – Wyznaczanie i osiąganie ambitnych celów
- ➔ Zachowanie konstruktywne 6. – Samodzielne zarabianie pieniędzy
- ➔ Zachowanie konstruktywne 7. – Pogłębianie wiary religijnej
- ➔ Zachowanie konstruktywne 8. – Przestrzeganie zasad moralnych
- ➔ Zachowanie konstruktywne 9. – Poszukiwanie prawdziwej miłości
- ➔ Zachowanie konstruktywne 10. – Realizowanie życiowych pasji i zainteresowań
- ➔ Zachowanie konstruktywne 11. – Uczenie się praktycznych umiejętności
- ➔ Zachowanie konstruktywne 12. – Rozwijanie zdolności artystycznych
- ➔ Zachowanie konstruktywne 13. – Angażowanie się w ważne sprawy społeczne
- ➔ Zachowanie konstruktywne 14. – Kształtowanie charakteru
- ➔ Zachowanie konstruktywne 15. – Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami mojej rodziny.
- ➔ Zachowanie konstruktywne 16. – Pomoc innym ludziom.

8.3. Wzmacnianie specyficznych zachowań konstruktywnych w planowaniu indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży przejawiającej ryzykowne zachowania seksualne

Przedstawione prawidłowości pozwalają stwierdzić, że w planowaniu indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego u młodzieży przejawiającej ryzykowne zachowania seksualne warto uwzględnić zachowania konstruktywne służące zaspokajaniu dwóch ważnych potrzeb psychicznych – potrzeby bezpieczeństwa i potrzeby przynależności.

W planowaniu indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży należy wzmacniać zachowania stanowiące alternatywę ryzykownych zachowań seksualnych. Do zachowań, jakie należy wzmacniać w pierwszej kolejności w tej grupie młodzieży szczególnego ryzyka należy wymienić przede wszystkim:

- Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z moimi przyjaciółmi
- Dbanie o wygląd
- Osiąganie dobrych wyników w nauce
- Uprawianie sportu
- Wyznaczanie i osiąganie ambitnych celów
- Samodzielne zarabianie pieniędzy
- Pogłębianie wiary religijnej
- Przestrzeganie zasad moralnych
- Poszukiwanie prawdziwej miłości
- Realizowanie życiowych pasji i zainteresowań
- Uczenie się praktycznych umiejętności
- Rozwijanie zdolności artystycznych
- Angażowanie się w ważne sprawy społeczne
- Kształtowanie charakteru
- Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami mojej rodziny
- Pomoc innym ludziom.

9.: Planowanie indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży przejawiającej agresję na bazie specyficznych dla tej grupy czynników ochraniających

Zaproponowanie indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu przejawiania aktów agresji będzie polegało – podobnie, jak w przypadku osób preferujących ryzykowne zachowania seksualne – na:

1. Ustaleniu za pomocą wnioskowania statystycznego, jakie potrzeby młodzieży są zaspokajane przez zachowania agresywne
2. Wskazaniu za pomocą wnioskowania statystycznego, jakie zachowania konstruktywne stanowią alternatywę aktów agresji w zaspokajaniu potrzeb psychicznych młodzieży
3. Zaproponowaniu kształtowania indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu przejawiania agresji instrumentalnej, agresji wrogiej i agresji reaktywnej.

9.1. Potrzeby zaspokajane przez preferowanie agresji

Badanie związków między zachowaniami agresywnymi a nasileniem potrzeb w populacji młodzieży przejawiającej dewiacyjne zachowania z terenu województwa mazowieckiego badano za pomocą korelacji r-Pearsona.

Tabela 17. Związki między wskaźnikami agresywności a nasileniem potrzeb w grupie w grupie młodzieży z terenu województwa mazowieckiego, która przejawia dewiacyjne zachowania (N=235)

Rodzaj potrzeb:	Przejawy agresji instrumentalnej		Przejawy agresji wrogiej		Przejawy agresji reaktywnej		Ogólny Wskaźnik nasilenia agresji	
	r	p	r	p	r	p	r	p
Potrzeby fizjologiczne	-0,075(*)	0,023	0,036	0,281	-0,085(*)	0,01	-0,061	0,065
Potrzeby bezpieczeństwa	-0,139(**)	0,001	-0,055	0,094	-0,162(**)	0,001	-0,145(**)	0,001
Potrzeba przynależności	-0,144(**)	0,001	-0,094(**)	0,005	-0,171(**)	0,001	-0,158(**)	0,001
Potrzeba szacunku	-0,084(*)	0,011	0,032	0,332	-0,046	0,164	-0,048	0,149
Potrzeba samoaktualizacji	-0,046	0,162	-0,076(*)	0,022	-0,134(**)	0,001	-0,101(**)	0,002

** Korelacja jest istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie).

* Korelacja jest istotna na poziomie 0.05 (dwustronnie).

Przeprowadzona analiza statystyczna uzasadnia stwierdzenie, że przejawy agresji instrumentalnej służą zaspokojeniu takich potrzeb, jak:

- Potrzeby fizjologiczne
- Potrzeba bezpieczeństwa
- Potrzeba przynależności
- Potrzeba szacunku.

Na podstawie przeprowadzonych analiz można stwierdzić też, że przejawy agresji wrogiej są istotnie związane z zaspokajaniem dwóch kategorii potrzeb psychicznych:

- Potrzeby przynależności
- Potrzeby samoaktualizacji.

Natomiast przejawy agresji reaktywnej mają istotne znaczenie w zaspokajaniu takich potrzeb psychicznych, jak:

- Potrzeby fizjologiczne
- Potrzeba bezpieczeństwa
- Potrzeba przynależności
- Potrzeba samoaktualizacji.

9.2. Zaspokajanie potrzeb młodzieży poprzez zachowania konstruktywne stanowiące alternatywę przejawów agresji

Związki między poziomem zaspokojenia potrzeb młodzieży z terenu województwa mazowieckiego a testowanymi w badaniach zachowaniami konstruktywnymi badano za pomocą korelacji rho-Spearmana.

Tabela 18. Związki zachodzące między poziomem zaspokojenia potrzeb a zachowaniami konstruktywnymi u młodzieży z terenu województwa mazowieckiego (N=967)

Rodzaj zachowania:	Potrzeby fizjologiczne		Potrzeby bezpieczeństwa		Potrzeba przynależności		Potrzeba szacunku		Potrzeba samoaktualizacji	
	rho	p	rho	P	rho	p	rho	P	rho	P
zkonstr1	,095(**)	0,004	,067(*)	0,042	,255(**)	0,001	,110(**)	0,001	,130(**)	0,001
zkonstr2	,068(*)	0,037	0,033	0,311	,134(**)	0,001	,139(**)	0,001	,163(**)	0,001
zkonstr3	,077(*)	0,019	0,041	0,207	,178(**)	0,001	0,044	0,175	,271(**)	0,001
zkonstr4	,316(**)	0,001	,143(**)	0,001	,195(**)	0,001	,161(**)	0,001	,194(**)	0,001
zkonstr5	,141(**)	0,001	,167(**)	0,001	,193(**)	0,001	,170(**)	0,001	,334(**)	0,001
zkonstr6	0,06	0,069	0,031	0,341	,079(*)	0,016	,080(*)	0,014	,171(**)	0,001
zkonstr7	,073(*)	0,026	0,038	0,251	,301(**)	0,001	-0,024	0,473	,231(**)	0,001
zkonstr8	,110(**)	0,001	0,055	0,095	,189(**)	0,001	0,026	0,433	,139(**)	0,001
zkonstr9	,086(**)	0,009	0,014	0,661	,217(**)	0,001	0,014	0,659	,136(**)	0,001
zkonstr10	,132(**)	0,001	,100(**)	0,002	,165(**)	0,001	,166(**)	0,001	,194(**)	0,001
zkonstr11	,107(**)	0,001	0,059	0,072	,171(**)	0,001	,104(**)	0,001	,232(**)	0,001
zkonstr12	0,019	0,564	0,03	0,352	,130(**)	0,001	0,039	0,233	,173(**)	0,001
zkonstr13	,113(**)	0,001	,069(*)	0,034	,222(**)	0,001	,120(**)	0,001	,257(**)	0,001

Rodzaj zachowania:	Potrzeby fizjologiczne		Potrzeby bezpieczeństwa		Potrzeba przynależności		Potrzeba szacunku		Potrzeba samoaktualizacji	
	rho	p	rho	P	rho	p	rho	P	rho	P
zkonstr14	,095(**)	0,004	0,009	0,785	,176(**)	0,001	,157(**)	0,001	,164(**)	0,001
zkonstr15	,149(**)	0,001	,119(**)	0,001	,353(**)	0,001	,131(**)	0,001	,214(**)	0,001
zkonstr16	0,023	0,489	0,036	0,275	,254(**)	0,001	0,05	0,127	,193(**)	0,001

** Korelacja jest istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie).

* Korelacja jest istotna na poziomie 0.05 (dwustronnie).

Potrzeby fizjologiczne młodzieży mogą być zaspokajane przez takie formy konstruktywnych zachowań, jak:

- Zachowanie konstruktywne 1. – Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z moimi przyjaciółmi
- Zachowanie konstruktywne 2. – Dbanie o wygląd
- Zachowanie konstruktywne 3. - Osiąganie dobrych wyników w nauce
- Zachowanie konstruktywne 4. – Uprawianie sportu
- Zachowanie konstruktywne 5. – Wyznaczanie i osiągnięcie ambitnych celów
- Zachowanie konstruktywne 7. – Pogłębianie wiary religijnej
- Zachowanie konstruktywne 8. – Przestrzeganie zasad moralnych
- Zachowanie konstruktywne 9. - Poszukiwanie prawdziwej miłości
- Zachowanie konstruktywne 10. – Realizowanie życiowych pasji i zainteresowań
- Zachowanie konstruktywne 11. – Uczenie się praktycznych umiejętności
- Zachowanie konstruktywne 13. - Angażowanie się w ważne sprawy społeczne
- Zachowanie konstruktywne 14. - Kształtowanie charakteru
- Zachowanie konstruktywne 15. - Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami mojej rodziny.

Na podstawie zaprezentowanych zależności można sformułować stwierdzenie, że zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa u młodych osób może nastąpić poprzez rozwój takich zachowań konstruktywnych, jak:

- Zachowanie konstruktywne 1. – Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z moimi przyjaciółmi
- Zachowanie konstruktywne 4. – Uprawianie sportu
- Zachowanie konstruktywne 5. – Wyznaczanie i osiągnięcie ambitnych celów
- Zachowanie konstruktywne 10. – Realizowanie życiowych pasji i zainteresowań
- Zachowanie konstruktywne 13. - Angażowanie się w ważne sprawy społeczne
- Zachowanie konstruktywne 15. - Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami mojej rodziny.

Przeprowadzone analizy stanowią także podstawę do konkluzji, że zaspokojenie potrzeby przynależności u nastolatków może nastąpić poprzez rozwój takich zachowań konstruktywnych, które służą zaspokajaniu potrzeby przynależności. Do takiej grupy zachowań należy zaliczyć:

- Zachowanie konstruktywne 1. – Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z moimi przyjaciółmi
- Zachowanie konstruktywne 2. – Dbanie o wygląd
- Zachowanie konstruktywne 3. - Osiąganie dobrych wyników w nauce
- Zachowanie konstruktywne 4. – Uprawianie sportu
- Zachowanie konstruktywne 5. – Wyznaczanie i osiągnięcie ambitnych celów
- Zachowanie konstruktywne 6. – Samodzielne zarabianie pieniędzy
- Zachowanie konstruktywne 7. – Pogłębianie wiary religijnej
- Zachowanie konstruktywne 8. – Przestrzeganie zasad moralnych
- Zachowanie konstruktywne 9. - Poszukiwanie prawdziwej miłości
- Zachowanie konstruktywne 10. – Realizowanie życiowych pasji i zainteresowań
- Zachowanie konstruktywne 11. – Uczenie się praktycznych umiejętności
- Zachowanie konstruktywne 12. - Rozwijanie zdolności artystycznych
- Zachowanie konstruktywne 13. - Angażowanie się w ważne sprawy społeczne
- Zachowanie konstruktywne 14. - Kształtowanie charakteru
- Zachowanie konstruktywne 15. - Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami mojej rodziny
- Zachowanie konstruktywne 16. - Pomoc innym ludziom.

Potrzeba szacunku może być zaspokajana u młodych osób przez następujące kategorie zachowań konstruktywnych, które stanowią alternatywę aktów agresji:

- Zachowanie konstruktywne 1. – Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z moimi przyjaciółmi
- Zachowanie konstruktywne 2. – Dbanie o wygląd
- Zachowanie konstruktywne 4. – Uprawianie sportu
- Zachowanie konstruktywne 5. – Wyznaczanie i osiągnięcie ambitnych celów
- Zachowanie konstruktywne 6. – Samodzielne zarabianie pieniędzy
- Zachowanie konstruktywne 10. – Realizowanie życiowych pasji i zainteresowań
- Zachowanie konstruktywne 11. – Uczenie się praktycznych umiejętności
- Zachowanie konstruktywne 13. - Angażowanie się w ważne sprawy społeczne
- Zachowanie konstruktywne 14. - Kształtowanie charakteru
- Zachowanie konstruktywne 15. - Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami mojej rodziny.

Przeprowadzone obliczenia statystyczne doprowadziły do ujawnienia związku między przejawieniem zachowań konstruktywnych a zaspokajaniem potrzeby samoaktualizacji w populacji młodzieży. W tym kontekście istotne znaczenie mają takie zachowania, jak:

- Zachowanie konstruktywne 1. – Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z moimi przyjaciółmi
- Zachowanie konstruktywne 2. – Dbanie o wygląd
- Zachowanie konstruktywne 3. - Osiąganie dobrych wyników w nauce
- Zachowanie konstruktywne 4. – Uprawianie sportu
- Zachowanie konstruktywne 5. – Wyznaczanie i osiągnięcie ambitnych celów
- Zachowanie konstruktywne 6. – Samodzielne zarabianie pieniędzy
- Zachowanie konstruktywne 7. – Pogłębianie wiary religijnej
- Zachowanie konstruktywne 8. – Przestrzeganie zasad moralnych
- Zachowanie konstruktywne 9. - Poszukiwanie prawdziwej miłości
- Zachowanie konstruktywne 10. – Realizowanie życiowych pasji i zainteresowań
- Zachowanie konstruktywne 11. – Uczenie się praktycznych umiejętności
- Zachowanie konstruktywne 12. - Rozwijanie zdolności artystycznych
- Zachowanie konstruktywne 13. – Angażowanie się w ważne sprawy społeczne
- Zachowanie konstruktywne 14. – Kształtowanie charakteru
- Zachowanie konstruktywne 15. – Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami mojej rodziny
- Zachowanie konstruktywne 16. – Pomoc innym ludziom.

9.3. Wzmacnianie specyficznych zachowań konstruktywnych w planowaniu indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży przejawiającej agresję

Prawidłowości dotyczące zarówno zaspokajania potrzeb za pomocą zachowań agresywnych, jak również zależności odnoszące się do zaspokajania potrzeb psychicznych poprzez konstruktywne zachowania pozwalają sformułować konkluzje odnoszące się do wykorzystywania w indywidualnych ścieżkach rozwoju zawodowego zachowań konstruktywnych, które stanowią alternatywy zachowań agresywnych w zaspokajaniu potrzeb psychicznych młodzieży.

Alternatywami przejawów agresji instrumentalnej, agresji wrogiej i/lub agresji reaktywnej w zaspokajaniu potrzeb psychicznych mogą być następujące zachowania, które można wykorzystać przy formowaniu indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodych osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z powodu przejawiania aktów agresji:

- Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z moimi przyjaciółmi
- Dbanie o wygląd
- Osiąganie dobrych wyników w nauce
- Uprawianie sportu
- Wyznaczanie i osiągnięcie ambitnych celów

- Samodzielne zarabianie pieniędzy
- Pogłębianie wiary religijnej
- Przestrzeganie zasad moralnych
- Poszukiwanie prawdziwej miłości
- Realizowanie życiowych pasji i zainteresowań
- Uczenie się praktycznych umiejętności
- Rozwijanie zdolności artystycznych
- Angażowanie się w ważne sprawy społeczne
- Kształtowanie charakteru
- Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami mojej rodziny
- Pomoc innym ludziom.

10.: Planowanie indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży uzależnionej od multimediów na bazie specyficznych dla tej grupy czynników ochraniających

Formowanie indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu uzależnienia od multimediów będzie analogiczne do procedur zastosowanych w planowaniu rozwoju nastolatków preferujących ryzykowne zachowania seksualne lub przejawiających akty agresji. W procedurze statystycznej wskazano na:

- Rodzaj potrzeb zaspokajanych przez nadużywanie multimediów
- Kategorie zachowań konstruktywnych stanowiących alternatywę nadmiernego korzystania z multimediów w dążeniu do zaspokojenia potrzeb psychicznych.

Wymienione powyżej przesłanki posłużyły do wyodrębnienia zachowań, jaki należy uwzględnić w planowaniu indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym z powodu uzależnienia od multimediów.

10.1. Potrzeby zaspokajane przez nadużywanie multimediów

Badanie związków między czynnościami konstytuującymi uzależnienie w grupie młodzieży przejawiającej dewiacyjne zachowania a zaspokajaniem potrzeb badano za pomocą korelacji r-Pearsona.

Tabela 19. Związki między wskaźnikiem uzależnienia od multimediów a nasileniem potrzeb w grupie młodzieży przejawiającej dewiacyjne zachowania (N=235)

Rodzaj potrzeby:	Wskaźnik uzależnienia od multimediów	
	r	P
Potrzeby fizjologiczne	-0,032	0,328
Potrzeba bezpieczeństwa	-,086(**)	0,009
Potrzeba przynależności	-,154(**)	0,001
Potrzeba szacunku	-0,06	0,071
Potrzeba samoaktualizacji	-,087(**)	0,008

** Korelacja jest istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie).

* Korelacja jest istotna na poziomie 0.05 (dwustronnie).

Przeprowadzona analiza statystyczna uzasadnia stwierdzenie, że czynności konstytuujące uzależnienie od multimediów w populacji młodych osób służą zaspokojeniu takich potrzeb, jak:

- Potrzeba bezpieczeństwa
- Potrzeba przynależności

- Potrzeba samoaktualizacji.

10.2. Zaspokajanie potrzeb młodzieży poprzez zachowania konstruktywne stanowiące alternatywę nadużywania multimedialnych

Związki między poziomem zaspokojenia potrzeb a testowanymi w badaniach zachowaniami konstruktywnymi u młodzieży z terenu województwa mazowieckiego badano za pomocą korelacji rho-Spearmana.

Tabela 20. Związki zachodzące między poziomem zaspokojenia potrzeb a zachowaniami konstruktywnymi u młodzieży z terenu województwa mazowieckiego (N=967)

Rodzaj zachowań:	Potrzeby fizjologiczne		Potrzeby bezpieczeństwa		Potrzeba przynależności		Potrzeba szacunku		Potrzeba samoaktualizacji	
	rho	p	rho	p	rho	p	rho	P	Rho	p
zkonstr1	,095(**)	0,004	,067(*)	0,042	,255(**)	0,001	,110(**)	0,001	,130(**)	0,001
zkonstr2	,068(*)	0,037	0,033	0,311	,134(**)	0,001	,139(**)	0,001	,163(**)	0,001
zkonstr3	,077(*)	0,019	0,041	0,207	,178(**)	0,001	0,044	0,175	,271(**)	0,001
zkonstr4	,316(**)	0,001	,143(**)	0,001	,195(**)	0,001	,161(**)	0,001	,194(**)	0,001
zkonstr5	,141(**)	0,001	,167(**)	0,001	,193(**)	0,001	,170(**)	0,001	,334(**)	0,001
zkonstr6	0,06	0,069	0,031	0,341	,079(*)	0,016	,080(*)	0,014	,171(**)	0,001
zkonstr7	,073(*)	0,026	0,038	0,251	,301(**)	0,001	-0,024	0,473	,231(**)	0,001
zkonstr8	,110(**)	0,001	0,055	0,095	,189(**)	0,001	0,026	0,433	,139(**)	0,001
zkonstr9	,086(**)	0,009	0,014	0,661	,217(**)	0,001	0,014	0,659	,136(**)	0,001
zkonstr10	,132(**)	0,001	,100(**)	0,002	,165(**)	0,001	,166(**)	0,001	,194(**)	0,001
zkonstr11	,107(**)	0,001	0,059	0,072	,171(**)	0,001	,104(**)	0,001	,232(**)	0,001
zkonstr12	0,019	0,564	0,03	0,352	,130(**)	0,001	0,039	0,233	,173(**)	0,001
zkonstr13	,113(**)	0,001	,069(*)	0,034	,222(**)	0,001	,120(**)	0,001	,257(**)	0,001
zkonstr14	,095(**)	0,004	0,009	0,785	,176(**)	0,001	,157(**)	0,001	,164(**)	0,001
zkonstr15	,149(**)	0,001	,119(**)	0,001	,353(**)	0,001	,131(**)	0,001	,214(**)	0,001
zkonstr16	0,023	0,489	0,036	0,275	,254(**)	0,001	0,05	0,127	,193(**)	0,001

** Korelacja jest istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie).

* Korelacja jest istotna na poziomie 0.05 (dwustronnie).

Na podstawie zaprezentowanych zależności można sformułować stwierdzenie, że zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa może nastąpić poprzez rozwój takich zachowań konstruktywnych, jak:

- Zachowanie konstruktywne 1. – Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z moimi przyjaciółmi
- Zachowanie konstruktywne 4. – Uprawianie sportu
- Zachowanie konstruktywne 5. – Wyznaczanie i osiągnięcie ambitnych celów
- Zachowanie konstruktywne 10. – Realizowanie życiowych pasji i zainteresowań

- Zachowanie konstruktywne 13. – Angażowanie się w ważne sprawy społeczne
- Zachowanie konstruktywne 15. – Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami mojej rodziny.

Przeprowadzone analizy stanowią także podstawę do konkluzji, że zaspokojenie potrzeby przynależności u nastolatków może nastąpić poprzez rozwój takich zachowań konstruktywnych, jak:

- Zachowanie konstruktywne 1. – Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z moimi przyjaciółmi
- Zachowanie konstruktywne 2. – Dbanie o wygląd
- Zachowanie konstruktywne 3. – Osiąganie dobrych wyników w nauce
- Zachowanie konstruktywne 4. – Uprawianie sportu
- Zachowanie konstruktywne 5. – Wyznaczanie i osiągnięcie ambitnych celów
- Zachowanie konstruktywne 6. – Samodzielne zarabianie pieniędzy
- Zachowanie konstruktywne 7. – Pogłębianie wiary religijnej
- Zachowanie konstruktywne 8. – Przestrzeganie zasad moralnych
- Zachowanie konstruktywne 9. – Poszukiwanie prawdziwej miłości
- Zachowanie konstruktywne 10. – Realizowanie życiowych pasji i zainteresowań
- Zachowanie konstruktywne 11. – Uczenie się praktycznych umiejętności
- Zachowanie konstruktywne 12. – Rozwijanie zdolności artystycznych
- Zachowanie konstruktywne 13. – Angażowanie się w ważne sprawy społeczne
- Zachowanie konstruktywne 14. – Kształtowanie charakteru
- Zachowanie konstruktywne 15. – Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami mojej rodziny
- Zachowanie konstruktywne 16. – Pomoc innym ludziom.

Przeprowadzone obliczenia statystyczne doprowadziły do ujawnienia związków między przejawieniem zachowań konstruktywnych a zaspokojeniem potrzeby samoaktualizacji w grupie młodzieży. W tym kontekście istotne znaczenie mają takie zachowania, jak:

- Zachowanie konstruktywne 1. – Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z moimi przyjaciółmi
- Zachowanie konstruktywne 2. – Dbanie o wygląd
- Zachowanie konstruktywne 3. – Osiąganie dobrych wyników w nauce
- Zachowanie konstruktywne 4. – Uprawianie sportu
- Zachowanie konstruktywne 5. – Wyznaczanie i osiągnięcie ambitnych celów
- Zachowanie konstruktywne 6. – Samodzielne zarabianie pieniędzy
- Zachowanie konstruktywne 7. – Pogłębianie wiary religijnej
- Zachowanie konstruktywne 8. – Przestrzeganie zasad moralnych
- Zachowanie konstruktywne 9. – Poszukiwanie prawdziwej miłości
- Zachowanie konstruktywne 10. – Realizowanie życiowych pasji i zainteresowań

- Zachowanie konstruktywne 11. – Uczenie się praktycznych umiejętności
- Zachowanie konstruktywne 12. - Rozwijanie zdolności artystycznych
- Zachowanie konstruktywne 13. - Angażowanie się w ważne sprawy społeczne
- Zachowanie konstruktywne 14. - Kształtowanie charakteru
- Zachowanie konstruktywne 15. - Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami mojej rodziny
- Zachowanie konstruktywne 16. - Pomoc innym ludziom.

10.3. Wzmacnianie specyficznych zachowań konstruktywnych w planowaniu indywidualnych ścieżek rozwoju zawodowego młodzieży uzależnionej od multimediów

Na podstawie zaprezentowanych powyżej prawidłowości można wysunąć konkluzję, że w indywidualnych ścieżkach rozwoju zawodowego młodzieży nadużywającej multimediów można wykorzystać takie zachowania, jak.

- Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z moimi przyjaciółmi
- Dbanie o wygląd
- Osiąganie dobrych wyników w nauce
- Uprawianie sportu
- Wyznaczanie i osiągnięcie ambitnych celów
- Samodzielne zarabianie pieniędzy
- Pogłębianie wiary religijnej
- Przestrzeganie zasad moralnych
- Poszukiwanie prawdziwej miłości
- Realizowanie życiowych pasji i zainteresowań
- Uczenie się praktycznych umiejętności
- Rozwijanie zdolności artystycznych
- Angażowanie się w ważne sprawy społeczne
- Kształtowanie charakteru
- Budowanie relacji bliskości i zrozumienia z członkami mojej rodziny
- Pomoc innym ludziom.